

**СУМСЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
СУМСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
СУМСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

вул. Римського-Корсакова, 5, м. Суми, 40007, тел. /Факс: (0542) 33-40-67;
e-mail: sumy.oippo@gmail.com Код ЄДРПОУ 02139771

10.10.2016 № 641

на № _____ від _____

Начальникам управлінь (відділів)
освіти (освіти і науки; освіти,
молоді та спорту), міських рад,
міськвиконкомів,
райдержадміністрацій,
Березівської сільської ради

Графік проведення та рекомендації щодо
II етапу Всеукраїнських учнівських
олімпіад у 2016-2017 навчальному році

На виконання пункту 3 наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 30.08.2016 № 422-ОД «Про проведення I-II етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів у 2016-2017 навчальному році» надсилаємо:

- графік проведення II етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів у 2016-2017 навчальному році (додаток 1);
- інструктивно-методичні рекомендації щодо проведення II етапу Всеукраїнських олімпіад, критерії оцінювання робіт, завдання щодо підготовки учнів до предметних олімпіад (додатки 2-17).

Додатки 1-17 до листа на 63 арк.

Проректор

І.В. Удовиченко

Додаток 1
до листа Сумського ОІППО
від 10.10.2016 № 641

Графік
проведення II етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад
у 2016-2017 навчальному році

№ з/п	Предмет	Термін проведення	Початок проведення
1	Українська мова та література	05.11.2016	09.00
2	Фізика	06.11.2016	09.00
3	Інформаційні технології	12.11.2016	09.00
4	Англійська мова	13.11.2016	09.00
5	Біологія	19.11.2016	09.00
6	Історія	20.11.2016	09.00
7	Географія	26.11.2016	09.00
8	Російська мова та література	27.11.2016	09.00
9	Правознавство	03.12.2016	09.00
10	Інформатика	04.12.2016	09.00
11	Німецька мова	10.12.2016	09.00
12	Французька мова	10.12.2016	13.00
13	Математика	11.12.2016	09.00
14	Астрономія	16.12.2016 (п'ятниця)	13.00
15	Хімія	17.12.2016	09.00
16	Екологія	18.12.2016	09.00
17	Трудове навчання	24.12.2016	09.00
18	Економіка	25.12.2016	09.00

**Методичні рекомендації та завдання з підготовки школярів
до участі у II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади
з ІСТОРІЇ у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії
у 2016-2017 навчальному році*

У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії беруть участь учні 8-11 класів.

Час роботи над олімпіадними завданнями – 4 астрономічні години.

Комплект олімпіадних завдань охоплює програмовий матеріал з різних розділів курсу історії України та Всесвітньої історії за попередні роки навчання та теми, які учні повинні опанувати відповідно до чинних навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів.

Завдання з олімпіади по історії спрямовані як на виявлення поглибленого знання й розуміння учнями низки визначальних історичних подій, явищ, процесів, так і сформованості в них навчальних компетентностей (хронологічної, просторової, інформаційної, мовленнєвої, логічної та аксеологічної).

Структура комплекту завдань для учнів 8-11 класів може охоплювати завдання на виявлення рівня розвиненості в учасників олімпіади:

- уміння визначати провідні тенденції історичного процесу;
- уміння давати порівняльну характеристику;
- встановлювати хронологічні, просторові та причинно-наслідкові зв'язки;
- розкривати значення, висловлювати власну точку зору, аргументувати свою позицію;
- визначати роль особистості в історії;
- володіти категоріями історичного часу, історичного простору та історичного руху, головними історичними поняттями.

Окрім того, роботи з історичними джерелами (їх критичним аналізом, дослідженням, припущеннями, конкретизацією подій, опрацювання фрагментів історичних джерел); завдання, які потребують пояснень, наведення прикладів і аргументів, завдань на складання есе, історичних портретів, визначення правильності складених документів, уміння відстежувати сучасні політичні та суспільні події в Україні і давати їм оцінку, проводячи паралелі із минулим тощо.

Завдання вимагають ксерокопіювання на кожного учня з розрахунку 4 аркуші (формату А-4). Зошити для виконання олімпіадних завдань готує міський (районний) відділ освіти. На кожній сторінці до середини зошита необхідно поставити штамп відповідних відділів освіти міст (районів).

Звертаємо увагу на те, що під час виконання завдань учням не дозволяється використовувати словники, підручники, навчальні посібники, картами тощо.

*Критерії оцінювання II етапу Всеукраїнської учнівської
олімпіади з історії у 2016-2017 навчальному році*

Оцінювання олімпіадних завдань здійснюється балами, указаними безпосередньо в завданнях. Критерії оцінювання олімпіадних робіт розробляються членами журі після оприлюднення завдань.

Перевірку та оцінювання робіт фахове журі здійснює у день проведення олімпіади:

- члени журі в олімпіадних роботах ставлять кількість балів за кожне завдання, підраховують загальну кількість балів та записують їх у кінці роботи. Поруч кожен член журі записує своє прізвище та ставить підпис;

- для забезпечення прозорості й об'єктивності перевірку робіт необхідно організувати так, щоб кожен член журі перевіряв одне питання у всіх роботах на паралелі.

Під час оцінювання завдань з історії враховується:

- уміння встановлювати послідовність та синхронність історичних подій вітчизняної та всесвітньої історії;

- використання карти як джерела інформації при характеристиці історичних подій, явищ, процесів;

- аналіз джерел історичної інформації;

- уміння визначати, застосовувати історичні терміни, поняття;

- уміння давати історичну характеристику видатним діячам;

- уміння порівнювати, пояснювати, узагальнювати та критично оцінювати факти та діяльність осіб, спираючись на набуті знання;

- розуміння історичних процесів;

- уміння висловлювати власні судження, співвідносити історичні процеси тощо.

*Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів
до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії
у 2016-2017 навчальному році*

Підготовку до олімпіади з історії рекомендуємо розпочинати із ознайомлення з нормативно-правовою базою, перш за все шкільними програмами курсів історії України та Всесвітньої історії:

- 6 клас «Інтегрований курс («Всесвітня історія. Історія України» (К.: Видавничий дім «Освіта», 2013);

- 7 клас «Історія України», «Всесвітня історія» (К.: Видавничий дім «Освіта», 2013) зі змінами 2015 р.;

- 8 клас «Історія України», «Всесвітня історія» зі змінами 2016 р.;

- 9 клас «Історія України. Всесвітня історія. 5-9 класи» (К., Перун, 2005) зі змінами 2009 р.;

- 10-11 класів «Історія України. 10-11 класи», «Всесвітня історія. (рівень стандарту/академічний рівень)» зі змінами 2016 р.

Під час підготовки до олімпіади з історії рекомендуємо практикувати виконання з учнями таких завдань:

- заповнення опорних схем;

- визначення істинності та хибності тверджень;
- робота з історичними поняттями, з хронологією;
- заповнення пропусків у тексті;
- заповнення таблиць;
- робота з історичною та контурними картами;
- творчі питання;
- порівняння (вказати спільні та відмінні ознаки діяльності, розвитку культури, соціального устрою, політичних рухів тощо).

Для висвітлення діяльності історичних персоналій рекомендуємо:

- ознайомитися з найважливішими біографічними даними;
- простежити процес становлення особистості в конкретному середовищі;
- виявити історичні умови, що відіграли роль у формуванні поглядів, якостей особи;
- дослідити участь історичної особи в суспільному житті;
- визначити, інтереси якої соціальної групи, класу, політичної сили відбиває історична особа в своїй діяльності;
- виявити вплив конкретної історичної особи на окремі галузі життя чи суспільно-політичні процеси;
- з'ясувати морально-психологічні якості історичної особи;
- показати коло однодумців і соратників історичної особи.

Під час написання творчих завдань з історії доцільно звертати увагу на:

- змістовність викладу – повне, конкретне, чітке розкриття теми з використанням найважливіших історичних фактів, їх оцінка з висновками й узагальненнями (хронологічні межі, аналіз соціально-економічної та політичної ситуації тощо);
- емоційність і виразність – яскраво й образно висловлювати думки та почуття, уміло добирати приклади;
- багатство мови – вживання історичних термінів, синонімів, образних висловів тощо. Багатство мови зумовлює використання історичних документів, знання літературних пам'яток епохи, історико-публіцистичних творів;
- аргументація власної точки зору;
- логічність – послідовне, чітке висвітлення історичного матеріалу;
- правильне вживання слів – відсутність слів-паразитів, жаргонних словотворень, русизмів, правильне написання історичних термінів.

При підготовці до олімпіади, поряд з опрацюванням питань політичного та соціально-економічного життя, слід звернути увагу на питання історії культури та повсякденності, які передбачені чинними навчальними програмами.

Пам'ятка учасникам олімпіади з історії щодо виконання олімпіадних завдань.

Перш ніж почати виконувати роботу уважно прочитайте всі завдання та зважте свої знання щодо них. Починайте з виконання тих завдань, які ви знаєте найкраще. Зверніть увагу на «розбаловку» завдань – це своєрідна підказка для вас щодо розподілу часу на відповіді. Питома вага часу для відповідь на вузлове завдання не повинна бути меншою за питому вагу максимальної оцінки за нього.

Намагайтеся виконувати всі завдання. Пам'ятайте, що відсутність відповіді – це 0 балів, а наявність навіть недосконалої відповіді може принести певні бали. Ваша відповідь має бути аргументованою (насиченою іменами, датами, подіями, історичною термінологією), але не переобтяженою тими речами, які жодним чином не стосуються суті питання.

Залишайте між відповідями на запитання кілька вільних рядків. Це візуально відділить одну відповідь від іншої та зробить роботу акуратнішою та легшою для сприйняття, а також дасть змогу дописати вам, у разі потреби, доповнення до відповіді.

Не робіть на роботі жодних позначок, за допомогою яких можна ідентифікувати зашифровану роботу – це підстава для вашої дискваліфікації.

При необхідності користуйтеся чернеткою, яка необхідна для:

- складання та запису плану відповіді;
- виконання завдань, пов'язаних із визначенням понять – визначення краще спочатку записати на чернетці, відшліфувати його, і лише потім переносити у роботу, хронології тощо.

**Методичні рекомендації та завдання з підготовки школярів
до участі в II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій
у 2016-2017 навчальному році*

Порядок організації та проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій у 2016-2017 навчальному році здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1006 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних предметів у 2016-2017 навчальному році», Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності (затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 17.01.2011 за № 1318/20056).

Відповідно до Положення про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад в олімпіаді з інформаційних технологій беруть участь учні 8-11 класів. В олімпіаді мають право брати участь учні молодшого віку, якщо рівень їх предметної компетентності відповідає олімпіадному рівню. Підсумки олімпіади (визначення переможців) підводять по кожній паралелі окремо.

Кожному учасникові необхідно надати в користування окремий комп'ютер.

Оргкомітет олімпіади під час проведення змагань має забезпечити неможливість взаємодії учасників олімпіади з використанням мережевих технологій, в тому числі і бездротових.

Рекомендовано, на час проведення олімпіади апаратно відімкнути локальну мережу від комп'ютерів учасників. Учасникам олімпіади забороняється користуватися допоміжними друкованими або рукописними матеріалами, засобами комунікації (Інтернет, мобільні телефони, електронні носії інформації тощо).

Олімпіаду доцільно проводити на комп'ютерах з операційними системами Windows XP/Vista/7. Бажано, на час проведення олімпіади, відімкнути локальну мережу від комп'ютерів учасників, якщо вона не використовується для задачі робіт під час практичного туру та не вжито заходів, що унеможливають обмін даними між учасниками олімпіади.

Рекомендуємо запропонувати учасникам олімпіади пакет офісних додатків MS Office (2010 Professional). Звертаємо увагу на те, що пакети MS Office 2010 Professional будуть використані під час III етапу.

Умови завдань повинні бути роздані учасникам і членам журі олімпіади на початку роботи. Не можна ознайомлювати сторонніх осіб з умовами завдань до закінчення олімпіади.

Учасники олімпіади повинні мати змогу поставити запитання стосовно умов задач, бажано надавати цю можливість лише протягом першої години туру. Якщо за цей час учасники знайдуть помилку або двозначність у формулюванні завдання, тоді до тексту завдання можна ввести поправку та вчасно оголосити про неї усім учасникам.

Запитання, що ставить учасник, повинні передбачати відповідь «Так» або «Ні». У випадках, коли запитання сформульоване таким чином, що на нього не можна відповісти «Так» або «Ні»; відповідь міститься в умові завдання; запитання стосується розв'язку завдання, термінології програмних засобів, які використовуються для виконання олімпіадного завдання, член журі повинен відповідати: «Не коментую».

Звертаємо увагу на необхідність відповіді одного члена журі на запитання, які стосуються певного завдання, що сприяє отриманню всіма учасниками однакових відповідей на запитання.

Під час роботи над завданням учасник самостійно обирає послідовність виконання окремих його складових. Додаткове прикладне програмне забезпечення надається учасникам тільки у випадку, якщо його використання передбачається умовами завдання.

Відповідальний за умови нерозголошення завдань до моменту початку олімпіади особисто повинен завчасно розкрити конверт і забезпечити розмноження умов завдань для всіх учасників олімпіади (з розрахунку 3 аркуші паперу формату А4 на кожного учня) та завантажити на комп'ютери учасників додатки до практичних завдань.

Рекомендуємо, за наявності технічної можливості, дати учасникам 10-15 хвилин до початку туру випробувати свої робочі місця (комп'ютери).

Усі умови проведення олімпіади повинні бути оголошені учаснику до початку туру, наприклад: його початок і закінчення; коли можна ставити запитання і в якому вигляді; правила тестування; заборона на можливість використання літератури, друкованих або рукописних матеріалів, засобів комунікації (Інтернет, мобільних телефонів) тощо.

Олімпіада проводиться в один тур з перевіркою теоретичних знань та практичних навичок, триває 4 години.

У день проведення олімпіади відповідальний отримує архівний файл, в якому містяться наступні документи:

- завдання олімпіади;
- пам'ятка учасника (памyтка_uchasnyka.doc)

Завдання, анкета учасника олімпіади, бланк запитання та пам'ятка учасника повинні бути роздані учасникам і членам журі олімпіади на початку олімпіади.

Критерії оцінювання завдань будуть надіслані о 13.00.

Не можна знайомити сторонніх з умовами завдань та критеріями оцінювання до закінчення олімпіади.

По завершенні олімпіади всі файли з роботами учасників необхідно зберегти в двох екземплярах (на комп'ютері учня та на флеш-носії оргкомітету). Учасник повинен бути присутнім при збереженні результатів та копіюванні на флеш-носії, щоб вказати, які файли копіювати та власноручно заповнити поля «Шифр учасника», «Назва файлу», «Розмір», «Контрольна сума файлів», «Час задачі (копіювання) членом журі», «Особистий підпис учня» відомості задачі та шифрування робіт (задача робіт та шифрування.xls).

Оргкомітет повинен здійснити шифрування робіт учасників шляхом перейменування результуючих каталогів та заповнення поля «Шифр» відомості задачі та шифрування робіт. Члени журі повинні оцінювати зашифровані роботи (перейменовані каталоги).

Надаємо приклади анкети учасника та бланку запитання.

Анкета учасника олімпіади _____

шифр

ПІБ _____

Район (місто) _____

Повна назва навчального закладу _____

Клас (якщо є - профіль) _____

ПІБ учителя, який готував до олімпіади _____

Бланк запитання

Код учасника _____

Назва задачі _____

Запитання _____

Заповнюється членом журі

Час подачі запитання _____

Відповідь: [] Так [] Ні [] Без коментарів

Підпис члена журі _____

*Критерії оцінювання та підведення результатів II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій
у 2016-2017 навчальному році*

Кожна задача оцінюється визначеною кількістю балів, відповідно до критеріїв. Остаточний бал учасника визначається за сумою балів завдань практичного туру.

Перевірка розв'язку олімпіадного завдання здійснюється на основі критеріїв оцінювання. У разі, якщо частина завдання, яка оцінюється за певним критерієм, виконана учасником частково, журі нараховує за цим критерієм неповну кількість балів або 0, якщо критерій не подільний.

Критерії оцінювання завдань будуть надіслані у день проведення олімпіади, після її завершення.

Необхідно звернути особливу увагу на суворе дотримання вимог щодо формату, змісту та імен файлів-результатів. Учаснику забороняється вносити у зміст файлів-результатів будь-яку інформацію, яка ідентифікує учасника олімпіади. У разі порушення вимог до учасників застосовуються санкції (як-то відсотки штрафних балів або незарахування завдання взагалі).

*Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів
до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій
у 2016-2017 навчальному році*

Для успішного виконання завдань на момент проведення олімпіади учні повинні опрацювати пакет офісних додатків MS Office 2010: Word, Excel, Access, PowerPoint.

У 8-9 класах завдання по роботі у системах управління базами даних відсутні.

Завдання необхідно виконувати за допомогою засобів офісних додатків, що передбачає:

– у текстовому процесорі: створення текстового документу з використанням засобів форматування, редагування та пошуку, вбудованих та зв'язаних об'єктів, стилів, посилань та розсилок, засобів рецензування;

– у табличному процесорі: створення та опрацювання табличних даних із використанням засобів форматування, редагування, фільтрації, сортування та пошуку, вбудованих та зв'язаних об'єктів, стилів, вбудованих функцій та засобів аналізу даних, ділової графіки;

– у системах управління базами даних: проектування моделі бази даних та її реалізація з можливістю опрацювання даних на рівні таблиць, запитів, форм та звітів (форматування, редагування, пошук, фільтрація, сортування та обчислення за допомогою вбудованих функцій);

– у програмі для створення презентацій: проектування моделі презентації та її реалізація із використанням засобів форматування та редагування, анімації, вбудованих та зв'язаних об'єктів, стилів, посилань, створення навігації по слайдах, використання елементів керування.

Під час роботи над завданням учасник самостійно обирає послідовність виконання окремих його складових.

Учасникам забороняється використовувати VBA (Visual Basic for Applications) та програмні засоби, які не вказані у завданні. Файл-розв'язок не повинен містити копії змісту файлів-зразків (наприклад учаснику надано файл-зразок у вигляді скріншоту сторінки текстового документу та учасник здав на перевірку копію цього скріншоту у файлі-результаті).

З метою підготовки до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій у 2016-2017 навчальному році рекомендуємо опрацювати такі інтернет-джерела:

1. <http://www.sojppo.edu.ua/> Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (розділ «Учнівські олімпіади»).
2. <http://mcenterdnepri.inf.ua/> Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій м. Дніпро.

3. <https://itolymp.com/> Інтернет-олімпіада з інформаційних технологій ІОІТ-2016.
4. <http://upml.knu.ua/internet-olimpiada-it-2017/> Український фізико-математичний лицей КНУ імені Тараса Шевченка (Всеукраїнська учнівська Інтернет-олімпіада з інформаційних технологій у 2016/2017 навчальному році).
5. <http://it-science.com.ua/article.php?id=59&table=it> Всеукраїнська учнівська Інтернет-олімпіада з інформаційних технологій I і II тур фінального етапу 2016.
6. <http://it.upml.knu.ua/> Дистанційний турнір з інформаційних технологій серед учнівської молоді.
7. <http://planetaexcel.ru> Планета Excel;
8. <http://www.youtube.com/watch?v=zSMBQWIRFxl> мультимедійні розв'язки задач з інформатики та інформаційних технологій.
9. <http://exceltip.ru/> Блог про програму Microsoft Excel: прийоми, хитрощі, секрети, трюки.
10. <http://www.msoffice.nm.ru> Microsoft Excel: Таблиці та VBA. Довідник.
11. <http://andypope.info/charts.htm> AJP Excel.
12. <http://ciit.zp.ua/index.php/ourwork/olimpics/itolimp> завдання попередніх років на сайті кафедри ІТО ЗОІППО.
13. Бондік І. Г., Кузічев М. М. Успіх переможців – крок у майбутнє. II Всеукраїнська олімпіада з інформаційних технологій // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах – 2014. – № 1.
14. Блюттман К., Фриз У. Аналіз даних в Access Пітер, 2005.
15. Гущина Н. І., Кузічев М. М. II Всеукраїнська олімпіада з інформаційних технологій // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах – 2013. – № 3.
16. Гущина Н. І., Кузічев М. М. III Всеукраїнська олімпіада з інформаційних технологій // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах – 2014. – № 2.
17. Завадський І. О., Забарна А. П. Microsoft Excel у профільному навчанні, ВНУ, 2011.
18. Збірники завдань для державної підсумкової атестації з інформатики, 11 клас, Ранок, (2010-2015 роки)
19. Кашаев С. Офисные решения с использованием MSExcel 2007 и VBA, Пітер, 2008.
20. Костюков В. П., Мотурнак Є. В. Інформаційний працівник, ВНУ, 2011.
21. Кузічев М. М. Олімпіада з інформаційних технологій // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2004. – №8. – С.44-47.
22. Кузічев М. М. I Всеукраїнська олімпіада з інформаційних технологій: пошуки, досвід, перспективи // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2004. – №7. – С.48-50.
23. Кузічев М. М., Задачі I Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій. // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2012. – №4. – С.25-27.

24. Кузічев М. М., II Всеукраїнська олімпіада з інформаційних технологій // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2013. – №5. – С.38-40.
25. Кузічев М. М., Киричков Я. В. Завдання III Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій. IV етап // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2014. – №4. – С.48-56.
26. Левченко О. М., Коваль І. В., Завадський І. О. Основи створення комп'ютерних презентацій, ВНУ, 2010.
27. Несен А. MSWord 2010, Солон, 2011.
28. Пикуза В., Гаращенко А. Економические и финансовые расчеты в Excel, ВНУ, 2000.
29. Сайман Дж. Анализ данных в Excel, Диалектика, 2004.
30. Сергеев А.П. MSOffice 2010, Диалектика, 2011.

**Методичні рекомендації та завдання з підготовки школярів
до участі в II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади
з ІНФОРМАТИКИ у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики
у 2016-2017 навчальному році*

Порядок організації та проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики у 2016-2017 навчальному році здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1006 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних предметів у 2016-2017 навчальному році», Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності (затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 17.01.2011 за № 1318/20056).

У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики беруть участь учні 8-11 класів, що стали переможцями I етапу. За бажанням учасник має право, на загальних умовах, брати участь у змаганнях серед учнів старших класів (порівняно з класом навчання).

Наголошуємо, що оргкомітети та журі II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики не мають права змінювати (повністю або частково) завдання, оприлюднювати їх зміст раніше, ніж це визначено графіком, умовами проведення олімпіади.

Районна (міська) олімпіада з інформатики проводиться в один (практичний) тур, який триває 4 астрономічні години, містить окремо 5 завдань для 8 класу, та 5 завдань для 9-11 класів.

Організаційний комітет заздалегідь збирає заявки учасників. У заявках подаються особисті данні, а також мова програмування, яку учасник планує використовувати під час олімпіади. Мовою програмування можуть бути: Pascal, C/C++, Python 3. Під час олімпіади учасник може використовувати програмні середовища вказаних мов.

Необхідно заздалегідь підготувати і випробувати технічне та програмне забезпечення для проведення олімпіади. Особа, відповідальна за проведення олімпіади, заздалегідь ознайомлює учителів інформатики, задіяних у проведенні районної (міської) олімпіади, з регламентом проведення і доводить до їх відома рекомендації з підготовки учасників.

Умови завдань повинні бути роздані учасникам і членам журі олімпіади на початку туру. Не можна ознайомлювати сторонніх осіб з умовами завдань до закінчення туру олімпіади.

Відповідальний повинен особисто заздалегідь розкрити конверт і забезпечити розмноження умов завдань для всіх учасників олімпіади (з розрахунку 2 аркуші формату А4 на кожного учня); ця ж особа несе відповідальність за збереження конфіденційності завдань.

Регламент олімпіади та Правила проведення змагань описані в пам'ятці учасника олімпіади. Рекомендуємо розмножити пам'ятку (буде надіслано разом із завданнями) і роздати всім учасникам змагань до початку туру.

Під час проведення олімпіади кожному учаснику необхідно надати в користування окремий комп'ютер.

Рекомендуємо за 10-15 хвилин до початку туру надати учасникам можливість протестувати визначені програми комп'ютера.

Усі умови проведення олімпіади повинні бути оголошені учасникам до початку туру, наприклад: час початку і закінчення; коли можна ставити запитання і в якому вигляді, чи можна користуватися літературою, флеш-носіями; правила тестування і т. ін.

Під час олімпіади учасникам категорично забороняється користуватися будь-якими паперовими та електронними джерелами інформації: особистими флеш-носіями, CD-дисками, гаджетами, калькуляторами, електронними записниками, пейджерами і мобільними телефонами.

Перед безпосереднім виконанням завдань на дошці записується час початку та закінчення олімпіади.

Питання до умов завдань можна задавати тільки протягом двох годин туру. Їх слід ставити тільки письмово на спеціальному бланку для запитань. Учасники повинні формулювати питання так, щоб на них можна було відповісти лише одним словом: «так» або «ні». У разі некоректного формулювання запитання або не за умовою завдання журі дає відповідь «Без коментарів». Кожне запитання повинно бути поставлене учасником на окремому бланку. Листок відповіді повинен бути обов'язково підписаний членом журі.

Основним критерієм при перевірці робіт є правильність роботи програми на різних тестових наборах даних, які перевіряються через сервер або в ручному режимі.

Журі може використовувати власну систему (методику) тестування розв'язків.

Програми-розв'язки рекомендується перевіряти за системою тестів. До кожної задачі завчасно буде підготовлений набір тестових даних, які дозволяють розрізнити правильні та неправильні розв'язки, а серед правильних – більш ефективніші.

Програму учасника необхідно запустити на кожному тесті окремо. Якщо програма видає результат, що задовольняє вимогам задачі та працює не більше, ніж час, виділений на цей тест (не більше 1 с), то учаснику нараховуються бали за цей тест.

Рекомендована кількість тестів в наборі для однієї задачі – 10. Серед тестів існують:

– тести невеликого розміру, виконання яких свідчить про правильність запропонованого алгоритму;

– тести, що перевіряють коректність роботи програми у спеціальних випадках (вироджені випадки, відсутність розв'язку);

– тести великого розміру, виконання яких свідчить про ефективність запропонованого алгоритму.

Необхідно звернути особливу увагу щодо суворого дотримання форматів введення та виведення даних учасниками олімпіади. У разі порушення таких вимог (наприклад, зайвий пропуск у кінці рядка, зайве переведення рядку в кінці вихідного файлу, неправильна назва вхідного або вихідного файлу і таке інше), до учасників застосовуються санкції як не зарахування тесту чи задачі взагалі.

Тести для ручної перевірки правильності виконання поставлених завдань будуть виставлені на офіційному сайті Сумського ОІППО о 13.00.

Рекомендуємо розмножити пам'ятку, анкету учасника та бланк запитання і роздати всім учасникам змагань до початку туру.

Надаємо приклади анкети учасника та бланку запитання.

Анкета учасника олімпіади _____

_____ шифр

ПІБ _____

Район (місто) _____

Повна назва навчального закладу _____

Клас (якщо є - профіль) _____

ПІБ учителя, який готував до олімпіади _____

Бланк запитання

Код учасника _____

Назва задачі _____

Запитання _____

Заповнюється членом журі

Час подачі запитання _____

Відповідь: [] Так [] Ні [] Без коментарів

Підпис члена журі _____

Рекомендовано два варіанти проведення II етапу олімпіади, що наведені у порядку зменшення пріоритету:

1. Синхронно з іншими районами (містами), що обрали цей спосіб, використовувати центральний сервер прийому і перевірки робіт. Завдання для цього варіанту будуть розроблені членами журі II етапу Всеукраїнської олімпіади, та надіслані до місць проведення за декілька годин до початку туру. Також вони будуть доступні на центральному сервері.

З метою ознайомлення учасників з автоматичною системою перевірки та прийому робіт, просимо до 10 листопада 2016 року подати заявку на синхронне II етапу олімпіади на ім'я Іваненко Н.Е., методиста інформатики та інформаційних технологій Сумського ОІППО (e-mail: m.inf.soippo@gmail.com) за зразком:

Заявка _____ (назва району, міста)
на синхронне проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові учасника (повністю)	Клас	Навчальний заклад (у відповідності до печатки)	Мова програмування учня та її версія
1.				
	РЕЗЕРВ:			

Прізвище, ім'я, по батькові, посада, голови журі II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики.

Інструкція по роботі з системою, логіни і паролі для кожного учасника будуть надіслані на електронні адреси відповідальних осіб після подання заявки.

З метою виконання синхронного використання центрального серверу прийому і перевірки робіт кожному учаснику необхідно ознайомитись з інструкцією по роботі з системою та протягом часу, визначеного для проведення туру, увійти в систему під своїм логіном і паролем, розв'язати і відправити розв'язки декількох задач.

Просимо ознайомити учасників II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики та вчителів, що їх готують, з інструкцією по роботі з системою, персональним логіном і паролем, надавши можливість доступу до мережі Інтернет.

У випадку виникнення технічних питань (помилки) при входженні до системи проведення тренувального туру центрального серверу прийому і перевірки робіт учнів необхідно звертатися до методиста з інформатики та інформаційних технологій Сумського ОІППО Іваненко Наталії Ергівни за телефонами: 095 45 05 405; 098 08 421 84.

2. Провести тури олімпіади у обраний районом (містом) час.

У заявках на III етап обов'язково вказується мова програмування та її версія.

*Критерії оцінювання та підведення результатів
II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики
у 2016-2017 навчальному році*

Кожне завдання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики складається з 10 тестів, правильне виконання кожного тесту оцінюється в 1 бал. Максимальна оцінка одного виконано завдання 10 балів. Максимальне оцінювання завдань II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики 50 балів.

*Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів
до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики
у 2016-2017 навчальному році*

Акцентуємо увагу на переліку розділів, які доцільно опрацювати з учнями-учасниками II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики, з метою підготовки: основні поняття алгоритмізації, мови програмування, робота у

середовищі програмування, лінійні алгоритми, введення та виведення даних, алгоритми з розгалуженнями, алгоритми з повтореннями, масиви, сортування масивів, рядкові величини, підпрограми, процедури та функції, основи теорії графів, теорія чисел, елементи обчислювальної геометрії, динамічне програмування.

- 8 клас** основні поняття алгоритмізації, мови програмування, робота у середовищі програмування, лінійні алгоритми, введення та виведення даних, алгоритми з розгалуженнями;
- 9-11 класи** основні поняття алгоритмізації, мови програмування, робота у середовищі програмування, лінійні алгоритми, введення та виведення даних, алгоритми з розгалуженнями, алгоритми з повтореннями, масиви, сортування масивів, рядкові величини, підпрограми, процедури та функції, основи теорії графів, теорія чисел, елементи обчислювальної геометрії, динамічне програмування.

З метою підготовки до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики у 2016-2017 навчальному році рекомендуємо опрацювати такі інтернет-джерела:

1. <http://www.soippo.edu.ua/> Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (розділ «Учнівські олімпіади»)
2. www.oi.dp.ua Дніпропетровські олімпіади з інформатики
3. <http://www.acmp.ru> Школа програміста та системи автоматичної перевірки
4. <http://informatics.mccme.ru> Дистанційна підготовка з програмування
5. <http://www.uoi.in.ua> Матеріали українських олімпіад з інформатики
6. <http://www.olymp.vinnica.ua/> Центр підтримки та проведення олімпіад школярів з використанням можливостей Internet.
7. <http://www.ioinformatics.org/> Сайт міжнародних олімпіад з інформатики.
8. <http://olymp.sumdu.edu.ua> Веб-ресурс підтримки та проведення шкільних та студентських олімпіад з інформатики
9. <http://www.iitzo.gov.ua> Сайт Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України

**Методичні рекомендації щодо підготовки школярів
до участі в II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади
з ФІЗИКИ в 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з фізики
в 2016-2017 навчальному році*

Документом, що визначає мету, завдання, структуру, технологію проведення Всеукраїнських олімпіад є Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099), яким повинні керуватися оргкомітети та журі під час проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з фізики у 2015-2016 навчальному році.

1. У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з фізики беруть участь учні 7-11 класів, що стали переможцями I етапу.

2. Час на виконання завдань з фізики для учнів 7-го класу – 3 години (180 хвилин), 8-11 класів – 4 години (240 хвилин).

3. Оргкомітетами забезпечуються однакові умови виконання запропонованих завдань для всіх учасників та дотримання однакових вимог при перевірці робіт.

4. Звертаємо увагу, що коректування змісту завдань неприпустиме. Завдання II етапу Всеукраїнської олімпіади з фізики (відповідно до Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності), розроблені Сумським інститутом післядипломної педагогічної освіти та є його інтелектуальною власністю.

5. Оргкомітетами здійснюються всі необхідні заходи щодо забезпечення секретності змісту завдань та публічного оголошення тексту завдань.

6. Зміст завдань копіюється індивідуально для кожного учня (з розрахунку: по 1 аркушу формату А-4 (7, 8, 9, 10, 11 класи) та оприлюднюються безпосередньо перед початком олімпіади.

7. Під час виконання завдань не дозволяється користуватися довідковою літературою, таблицями. В процесі обчислення учні можуть використовувати калькулятори.

8. Для виконання завдань кожен учень на початок олімпіади повинен мати: ручку, олівець, лінійку, гумку.

9. При виконанні письмових робіт, які підлягають шифруванню, забороняється використання будь-яких позначок, різних кольорів написання, які сприяли б дешифруванню роботи.

10. Журі перевіряє тільки завдання, що записані в чистовик учасника олімпіади. Чернетка членами журі не розглядається.

11. Перед початком змагання оргкомітет повідомляє учасників про строки подання апеляцій.

12. Заяви, подані до апеляційної комісії, розглядаються протягом установленого періоду часу до підбиття остаточних підсумків змагань.

Критерії оцінювання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з фізики в 2016-2017 навчальному році

При оцінюванні завдань олімпіадних робіт з фізики: максимальна оцінка за кожне правильно розв'язане завдання – 5 балів, максимальна кількість балів, яку може отримати учасник II етапу олімпіади з фізики – 25 балів (8-11 клас), 20 (7 клас).

Під час оцінювання не враховується раціональність або нераціональність розв'язань. Знаходження декількох способів правильного виконання одного завдання не призводить до збільшення максимальної кількості балів за виконання даного завдання.

Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з фізики в 2016-2017 навчальному році

Для успішного виконання завдань на момент проведення II етапу олімпіади учні повинні опрацювати:

Клас	
7	За програмою 7-го класу: розділи «Фізика як природнича наука. Пізнання природи», «Механічний рух» (крім знань про механічні коливання)
8	За програмою 7-го класу: розділи «Фізика як природнича наука. Пізнання природи», «Механічний рух», «Взаємодія тіл. Сила», «Механічна робота та енергія». За програмою 8-го класу: розділ «Теплові явища. Теплові машини і механізми» (крім знань про згорання палива та принципу дії теплових двигунів)
9	За програмою 7-го класу: розділи «Починаємо вивчати фізику», «Будова речовини», «Світлові явища». За програмою 8-го класу: розділи «Механічний рух», «Взаємодія тіл», «Робота і енергія», «Кількість теплоти. Теплові машини». За програмою 9-го класу: розділи «Електричне поле», «Електричний струм» (крім знань про електричний струм у напівпровідниках та газах).
10	Знання за програмою основної школи (7-9 клас) За програмою 10-го класу: механіка: розділи «Кінематика», «Динаміка» (крім знань про рух рідин та умови рівноваги тіла).
11	Знання за програмою основної школи (7-9 клас), За програмою 10-го класу: механіка: розділи «Кінематика», «Динаміка», «Закони збереження в механіці», «Механічні коливання та хвилі», «Релятивістська механіка». молекулярна фізики та термодинаміка: розділи «Властивості газів, рідин, твердих тіл», «Основи термодинаміки». За програмою 11-го класу: електродинаміка: розділи «Електричне поле», «Електричний струм» (крім знань про електричний струм у напівпровідниках та вакуумі).

**Методичні рекомендації щодо підготовки школярів
до участі в II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади
з АСТРОНОМІЇ в 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з астрономії
в 2016-2017 навчальному році*

Документом, що визначає мету, завдання, структуру, технологію проведення Всеукраїнських олімпіад є Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099), яким повинні керуватися оргкомітети та журі під час проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з астрономії в 2016-2017 навчальному році.

1. У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з астрономії беруть участь учні 8-11 класів, що стали переможцями I етапу.

2. Учні 8-9 класів виконують завдання 10-го класу.

3. Час на виконання завдань з астрономії – 3 години (180 хвилин).

4. Оргкомітетами забезпечуються однакові умови виконання запропонованих завдань для всіх учасників та дотримання однакових вимог при перевірці робіт.

5. Звертаємо увагу, що коректування змісту завдань неприпустиме. Завдання II етапу Всеукраїнської олімпіади з астрономії (відповідно до Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності) розроблені Сумським інститутом післядипломної педагогічної освіти та є його інтелектуальною власністю.

6. Оргкомітетами здійснюються всі необхідні заходи щодо забезпечення секретності змісту завдань та публічного оголошення тексту завдань.

7. Зміст завдань копіюється індивідуально для кожного учня (з розрахунку по 2 аркуші формату А-4, кольоровий друк з двох сторін). Оприлюднюють його безпосередньо перед початком олімпіади.

8. Під час виконання завдань не дозволяється користуватися довідковою літературою, таблицями. Для обчислень учні можуть використовувати калькулятор.

9. Для виконання завдань кожен учень на початок олімпіади повинен мати: ручку, олівець, лінійку, гумку.

10. При виконанні письмових робіт, які підлягають шифруванню, забороняється використання будь-яких позначок, різних кольорів написання, які сприяли б дешифруванню роботи.

11. Журі перевіряє тільки завдання, що записані у чистовик учасника олімпіади. Чернетка членами журі не розглядається.

12. Перед початком змагання оргкомітет повідомляє учасників про строки подання апеляцій.

13. Заяви, подані до апеляційної комісії, розглядаються протягом установленого періоду часу до підбиття остаточних підсумків змагань.

Критерії оцінювання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з астрономії в 2016-2017 навчальному році

При оцінюванні виконаних завдань з астрономії: максимальна кількість балів, яку може отримати учасник II етапу олімпіади з астрономії – 38 балів.

Під час оцінювання не враховується раціональність або нераціональність розв'язань. Знаходження декількох способів правильного виконання одного завдання не призводить до збільшення максимальної кількості балів за виконання даного завдання.

Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з астрономії в 2016-2017 навчальному році

Для успішного виконання завдань на момент проведення олімпіади учні 10 (8-9)-ого та 11-ого класів повинні опрацювати такі розділи програми з астрономії (питання, виділені напівжирним шрифтом, пропонуються тільки учням 11-го класу):

1. Зоряне небо та рухи світил.

1.1 Зоряне небо.

Зоряне небо та небесна сфера. Сузір'я та найяскравіші зорі на небі й у північній півсфері. Добове обертання небесної сфери. Зміна вигляду зоряного неба в різні пори року. Орієнтування за Сонцем, сузір'ями і Полярною зорею на місцевості й за часом.

Одиниці відстаней в астрономії. Паралакс: річний, добовий. Видима зоряна величина, абсолютна зоряна величина та зв'язок між ними.

1.2 Небесна сфера і добовий рух світил.

Точки і лінії небесної сфери. Залежність висоти полюса світу від географічної широти місця спостереження.

Горизонтальна та екваторіальні системи координат. Явища, пов'язані з добовим обертанням Землі: схід та захід світил, кульмінації світил (моменти кульмінацій та висоти). Рефракція. Зоряні каталоги і карти.

Видимий рух Сонця. Екліптика.

1.3 Час та календар.

Принципи вимірювання часу (шкали вимірювання і системи відліку). Зоряний час. Сонячний час: справжній і середній. Рівняння часу. Шкала всесвітнього часу. Шкала атомного часу. Координований всесвітній час. Системи відліку: місцевий, всесвітній, поясний час та зв'язок між ними. Лінія зміни дат. Літній та зимовий час. Календар. Сонячні, місячні та місячно-сонячні календарі.

Юліанський та григоріанський календарі.

1.4 Закони руху небесних тіл.

Закони Кеплера. Елементи орбіт небесних тіл та їх геометричне подання. Узагальнення законів Кеплера. Космічні швидкості на поверхнях небесних тіл та у просторі. Рух штучних супутників і автоматичних міжпланетних станцій.

Видимий рух планет. Планетні конфігурації, синодичні та сидеричні періоди. Рух Місяця. Сонячні та місячні затемнення, частота і умови видимості. Припливні явища.

Використання законів руху для визначення відстаней до тіл Сонячної системи, а також розмірів і мас небесних тіл.

2. Методи та засоби астрономічних досліджень.

2.1 Електромагнітне випромінювання небесних тіл.

Електромагнітний спектр. Спектри небесних тіл. Поглинання світла в міжзоряному просторі та вікна прозорості атмосфери Землі.

Розвиток всехвильової астрономії: гамма, рентгенівська, ультрафіолетова, оптична, інфрачервона, радіоастрономія.

2.2 Засоби астрономічних досліджень.

Оптичні телескопи. Формула збільшення телескопа, а також роздільна здатність та проникна сила. Недоліки оптичних телескопів.

Радіотелескопи. Радіоінтерферометри з наддовгою базою.

Найбільші телескопи в Україні та у світі. Астрономічні обсерваторії.

Космічні телескопи та обсерваторії. Принцип реєстрації нейтрино. Нейтринні обсерваторії.

2.3 Методи астрономічних досліджень.

Астрофотометрія. Основні поняття фотометрії. Зв'язок між освітленістю і видимою зоряною величиною (формула Погсона).

Астроспектроскопія. Основні поняття спектроскопії. Закон випромінювання Планка. Види спектрів космічних об'єктів. Спектральні прилади. Принцип визначення хімічного складу та температури космічних тіл.

Ефект Доплера. Визначення променевої швидкості за спектром.

Приймачі випромінювання в астрономії.

3. Сонячна система.

3.1 Планети Сонячної системи.

Історія вивчення, склад і будова Сонячної системи.

Подібність та відмінність між планетами земної групи та планетами-гігантами. Планети земної групи. Фізичні та орбітальні характеристики.

Фізичні характеристики Землі. Внутрішня будова Землі. Будова атмосфери. Рухи в оболонках Землі. Полярні сніга на Землі та інших планетах. Клімат. Причини змін пір року.

Місяць: фізичні характеристики та проблеми походження. Рельєф та фізичні умови на поверхні.

До пакету завдань будуть включені:

- розрахункові завдання на застосування теоретичних знань;
- якісні завдання на розпізнавання астрономічних об'єктів та пояснення астрономічних явищ;

- на виявлення навичок спостережень неозброєним оком та за допомогою простих телескопічних засобів;
- на виявлення навичок роботи з каталогами;
- на ознайомленість учнів з результатами нових астрономічних досліджень.

**Методичні рекомендації та завдання з підготовки школярів
до участі в II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади
з УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу Всеукраїнської
учнівської олімпіади з української мови та літератури
у 2016-2017 навчальному році*

II етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури відбудеться 5 листопада 2016 року.

У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури беруть участь учні 7-11 класів.

Час роботи над олімпіадними завданнями для учнів 7 класів – 3 астрономічні години, для учнів 8-11 класів – 4 астрономічні години.

Комплект олімпіадних завдань охоплює програмовий матеріал з різних розділів курсу за попередні роки навчання та теми, які учні повинні були опанувати до терміну проведення олімпіади відповідно до чинних навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів, урахуваючи програми для поглибленого вивчення у 8-9 класах та програми для профільного вивчення в 10-11 класах.

Обсяг і рівень складності олімпіадних завдань мають забезпечити якнайповніше розкриття інтелектуальних можливостей та творчих здібностей учнів. Доцільно пояснити школярам, що вони повинні прагнути виконати якнайбільшу кількість запропонованих завдань, але головною умовою перемоги в олімпіадах є виконання роботи краще за інших, оригінальніше, на високому творчому рівні.

Оскільки олімпіадні завдання за своєю суттю відрізняються від звичайної шкільної контрольної роботи, то обов'язково буде забезпечена різноплановість завдань, що мають перевірити комплексність мовно-літературної підготовки учасників.

Завдання з української мови вибудовуватимуться в такому форматі: творча робота, синтаксичний аналіз речення (9-11 класи), завдання з розгорнутою відповіддю на теоретичне питання, завдання відкритого типу на конструювання мовних одиниць, виправлення помилок, вибір нормативної форми, редагування речень, тлумачення фразеологізмів тощо.

Оскільки в старших класах уже не вивчається нових мовних тем, а в 10-11 класах мова викладається за трьома рівнями (стандарту, академічним і профільним), то в 10-11 класах будуть запропоновані завдання за курс 5-9 класів.

Звертаємо увагу, що завдання з української літератури для кожного класу мають спільну структуру: відповіді на бліц-запитання, запитання з теорії літератури, творче завдання (ідейно-художній аналіз поетичного тексту).

Завдання вимагають ксерокопіювання з розрахунку:

7-8 класи – 2 сторінки (формату А-4) на учня;

9-11 класи – 3 сторінки (формату А-4) на учня.

Звертаємо Вашу увагу на те, що учням не дозволяється користуватись додатковою літературою (посібниками, довідниками, словниками, текстами художніх творів і статей тощо).

*Критерії оцінювання завдань II етапу Всеукраїнської
учнівської олімпіади з української мови та літератури
у 2016-2017 навчальному році*

Оцінювання результатів виконання завдань здійснюється за критеріями, указаними безпосередньо в завданнях.

Творча робота учня оцінюється відповідно до таких параметрів: повнота розкриття теми; глибоке знання літературних текстів, уміння їх аналізувати та інтерпретувати; логічна послідовність викладу думок (наявність вступу, основної частини, висновків); структурна цілісність та стильова єдність тексту; переконливість наведених аргументів в основній частині твору; точність, зрозумілість думки, адекватність її мовному оформленню; образне мислення. При перевірці та оцінюванні синтаксичного розбору речення, ідейно-художнього аналізу твору необхідно користуватися зразками виконання таких завдань поданими у посібнику «Олімпіада з української мови та літератури: нормативний, навчально-методичний і теоретичний аспекти. Навчально-методичний посібник / Л.І. Кавун, К.В. Таранік-Ткачук, Л.В. Шитик, О.І. Масевря, С.І. Січкара / [за заг. ред. Л.В. Шитик]. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 304 с.», рекомендованому Міністерством освіти і науки України (лист ІТЗО від 06.11.2012 № 14.1/12-Г-323) та інформаційно-методичних бюлетенях Сумського ОППО щодо підготовки до олімпіади з української мови та літератури.

*Завдання та рекомендації щодо підвищення якості підготовки учнів
до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та
літератури у 2016-2017 навчальному році*

Керівникам Р(М)МО:

1. Виявити філологічно обдарованих дітей, спланувати та проводити роботу з ними, ураховуючи нахили, здібності та зацікавленості. Особливу увагу слід приділити роботі з тими дітьми, які вже мають певні досягнення у Всеукраїнській учнівській олімпіаді з української мови та літератури й різноманітних конкурсах з української мови та літератури, – цілеспрямовано готувати їх до участі у відповідних змаганнях.

2. Спланувати науково-методичні заходи щодо вдосконалення навичок учителів української мови та літератури здійснення художньо-ідейного,

герменевтичного аналізу тексту та методики створення учнями власного висловлення відповідно до структури, яка пропонується під час ЗНО.

3. Організувати обмін досвідом на районному (міському) рівні з питань роботи з філологічно обдарованими учнями.

4. Налагодити співпрацю з науковими співробітниками вищих навчальних закладів (за можливості).

5. До складу журі II (районного) етапу олімпіади включати найдосвідченіших фахівців, які б змогли об'єктивно підходити до визначення переможців, а відповідно якісніше формувати учнівські команди для участі в III (обласному) етапі.

Учителям загальноосвітніх навчальних закладів:

1. У процесі підготовки учнів до участі в олімпіаді особливу увагу приділяти підвищенню рівня мовної культури школярів, зокрема володінню ними орфографічними, орфоепічними, лексичними, стилістичними нормами; визначенню лексичного та граматичного значення загальнонавчаних слів; вивченню термінологічного апарату з мови, редагуванню текстів, синтаксичному розбору речень і словосполучень.

2. Приділити належну увагу художньо-ідейному аналізу художнього твору, прищеплювати навички цього аналізу, надавати практичну допомогу учням. Поряд із цим слід систематично підвищувати власний рівень компетентності з цього питання: необхідно відійти від ідеологічного чи соціально зааганжованого прочитання-аналізу художнього твору.

3. Використовувати можливості міжпредметних зв'язків (історія, світова література, образотворче мистецтво, музика, географія тощо).

З метою якісної підготовки учнів до II етапу олімпіади рекомендуємо під час цього процесу використовувати навчально-методичну літературу, рекомендовану листом Міністерства освіти і науки України від 17.08.2016 № 1/9-434 «Про переліки навчальної літератури, що має відповідний гриф Міністерства освіти і науки України, для використання у загальноосвітніх навчальних закладах у 2016-2017 навчальному році» та мовно-літературні сайти:

1. Електронна бібліотека Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Бібліотека української поезії <http://poetry.uazone.net>.
3. Просвіта <http://www.internet.net.lib>.
4. Бібліотека «Українського міста» (Чикаго) <http://ukrtown.com.library>.
5. UkrLib <http://ukrlib.com.ua>.
6. Сучасна українська література <http://ukrlit.kma.mk.ua>.
7. Українська бібліотека <http://www.lib.org.ua>.
8. Український центр <http://ukrcenter.com>.
9. Історія України <http://www.uahistory.cjb.net>.
10. Мережева бібліотека української літератури <http://www.ukrib.km.ru>.
11. <http://www.day.kiev.ua>.
12. <http://ukrainskamova.narod.ru>
13. <http://www.vintest.org.ua>
14. <http://www.multikulti.ru>

**Методичні рекомендації та завдання з підготовки школярів
до участі в II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з
МАТЕМАТИКИ у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики
у 2016-2017 навчальному році*

Порядок організації та проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики у 2016-2017 навчальному році здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1006 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних предметів у 2016-2017 навчальному році», Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності (затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 17.01.2011 за № 1318/20056).

У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики беруть участь учні 6-11 класів, що стали переможцями I етапу. За бажанням учасник має право, на загальних умовах, брати участь у змаганнях серед учнів старших класів (порівняно з класом навчання).

Наголошуємо, що оргкомітети та журі II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики не мають права змінювати (повністю або частково) завдання, оприлюднювати їх зміст раніше, ніж це визначено графіком, умовами проведення олімпіади.

Звертаємо особливу увагу, що учасники олімпіади виконують роботу на аркушах в клітинку, які заздалегідь необхідно підготувати оргкомітетам та поставити на них штамп навчального закладу, у якому проводиться олімпіада (на чернетках також).

Перед початком олімпіади рекомендуємо організаторам провести інструктаж для учнів щодо вимог оформлення роботи, терміну її виконання та правил поведінки під час олімпіади (заборонено спілкування між учасниками олімпіади, користування мобільним телефоном, використання цифрових пристроїв).

Нагадуємо, що для виконання завдань II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики кожен учень повинен мати ручку, олівець, лінійку, гумку, циркуль.

Час виконання роботи в 6 класі – 3 астрономічні години, у 7-11 класах – 4 астрономічні години.

Наголошуємо, що учасники олімпіади повинні сидіти за партами по одному.

Комплект завдань для 6 класу складається з 5 завдань, для 7-11 класів – 6 завдань.

Максимальна оцінка за виконання одного завдання – 7 балів. Максимально можлива кількість набраних балів у 6 класі – 35 балів, у 7-11 класах – 42 бали.

Наголошуємо, що оргкомітетам необхідно забезпечити однакові умови для виконання учасниками запропонованих завдань та дотримання однакових вимог при перевірці робіт, згідно з критеріями оцінювання.

Звертаємо увагу, що завдання вимагають ксерокопіювання з розрахунку: 6-11 класи – 1 сторінка (формату А-4) на учня.

Рекомендуємо під час проведення олімпіади для керівників команд передбачити теоретико-практичні заняття з розв'язування олімпіадних задач, розмістивши їх в аудиторії, діаметрально протилежній розташуванню учасників олімпіади.

З метою удосконалення проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики та якісної підготовки до III етапу, доцільно здійснити аналіз змісту завдань, ступінь їх виконання учасниками олімпіади та надіслати аналітичні матеріали до 26 грудня 2016 року методисту математики СОШПО Светловій Т.В. на електронні адреси (svet7svet@bigmir.net, svet7svet77@mail.ru).

Критерії оцінювання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики у 2016-2017 навчальному році

З метою здійснення якісної неупередженої перевірки завдань розроблено єдині критерії оцінювання (таблиця), де відображено всі кроки (просування) розв'язування кожної задач учасниками олімпіади.

Таблиця

Критерії оцінювання завдань

Бали	Критерії оцінювання
7	Завдання розв'язано правильно, супроводжується докладними поясненнями, містить необхідні обґрунтування
6	Відповідь вказано правильну, обґрунтування містить деякі недоліки: правильні, але недостатньо обґрунтовані логічні кроки, які легко обґрунтовуються; помилки обчислювального характеру, що не призводять до порушення логіки виконання
5	Завдання в основному розв'язано, але допущена механічна помилка, яка не вплинула корінним чином на відповідь, чи наявний інший недолік, який легко усунути
4	Чітко виражена не менше як половина розв'язання завдання, або наявний рівносильний їй частковий випадок, або із двох складових завдання розв'язано складніше
3	Відповідь вказано правильну, але відсутнє обґрунтування основних етапів або із двох складових завдання розв'язано простіше
2	Запропонована ідея розв'язання, зроблено деякі кроки в її реалізації або розглянуто деякий нетривіальний частковий випадок
1	Виражена ідея розв'язання чи записана правильна відповідь при обов'язковій наявності спроб, можливо, й невдалих
0	Завдання розв'язано цілком неправильно, або записано лише готову відповідь, одержання якої не є очевидним, або завдання не розв'язувалося взагалі

Наголошуємо, що розв'язання завдань учасником оцінюється лише цілою кількістю балів. Під час оцінювання олімпіадних робіт не враховується раціональність або нераціональність розв'язань. Знаходження декількох способів правильного виконання одного завдання не призводить до збільшення максимальної кількості балів (7 балів) за виконання даного завдання.

Звертаємо увагу, що журі перевіряє тільки завдання, що записані у чистовик учасника олімпіади; чернетка членами журі не розглядається. За неналежне оформлення розв'язання, журі може прийняти окреме рішення щодо зниження загального балу за виконання відповідного завдання.

*Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів
до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики
у 2016-2017 навчальному році*

Звертаємо увагу, що учасники II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики повинні володіти не тільки методами розв'язування задач підвищеної складності, безпосередньо пов'язаними зі змістом шкільної програми (нестандартні рівняння, системи рівнянь, нерівності, побудова графіків функцій, зображення на координатній площині множин, визначених певними умовами, тригонометричні задачі тощо), а й спеціальними методами та прийомами розв'язування олімпіадних задач (для відповідних вікових груп), додатковими теоретичними знаннями, передбаченими програмами математичних гуртків, курсів за вибором та факультативних курсів.

У процесі підготовки до олімпіади доцільно ознайомити учнів з нестандартними підходами, принципами, математичними методами, які дають змогу розв'язувати складні й нестандартні задачі зі значним евристичним навантаженням, розширити та поглибити наявні знання з математики.

Доцільно опрацювати такі розділи математики, як теорія множин, математична логіка, комбінаторика, теорія ймовірностей теорія графів.

У процесі підготовки до олімпіади доцільно розв'язувати:

– задачі комбінаторно-логічного змісту (клітчасті дошки, таблиці, графи, допоміжні «розфарбування», числові набори, математичні ігри, принцип «крайнього елемента», інваріанти, напівінваріанти, принцип Діріхле);

– теоретико-числові задачі;

– задачі на доведення нерівностей, функціональних співвідношень;

– задачі на властивості функцій;

– задачі на властивості цілої та дробової частини числа;

– різнопланові геометричні задачі.

Комплексна теоретична, практична та психологічна підготовка школярів до інтелектуальних змагань передбачає:

– особистісне цілеспрямовання учня;

– максимальну самостійність;

– ситуативність навчання;

– випереджальний рівень складності навчального матеріалу;

– аналіз завдань минулих олімпіад;

– аналіз та самоаналіз виконання олімпіадних завдань;

– оцінку власних результатів (рефлексія).

З метою підготовки до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики у 2016-2017 навчальному році рекомендуємо опрацювати джерела:

1. Конет І.М. Обласні олімпіади з математики / І.М. Конет, В.М. Радченко, Ю.В. Теплінський. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2010. – 388 с.
2. Курченко О. Задачі на рух / О. Курченко, К. Рабець // Математика в школі. – 2010. – №11. – С. 38-43.
3. Курченко О. Принцип Діріхле: вчимося досліджувати / О. Курченко, К. Рабець // Математика в школі. – 2011. – №3. – С. 32-38.
4. Лейфура В.М. Математичні задачі евристичного характеру / В.М. Лейфура. – К.: Вища школа, 1982. – 91 с.
5. Лейфура В.М. Математичні олімпіади школярів України 1991-2000 / В.М. Лейфура, І.М. Мітельман, В.М. Радченко, В.А. Ясінський. – К.: Техніка, 2003. – 541с.
6. Лейфура В.М. Математичні олімпіади школярів України 2001-2006 / В.М. Лейфура, І.М. Мітельман, В.М. Радченко, В.А. Ясінський. – Львів: Каменяр, 2008. – 348 с.
7. Логічними стежинками математики: 5-9 кл. / Г.В. Апостолова, О.П. Бакал. – К.: Генеза, 2014. – 304 с.
8. Математика. Працюємо на множині цілих чисел: 6-11 класи. Готуємося до олімпіад. / Г.В. Апостолова. – К.: Генеза, 2014. – 144 с.
9. Мітельман І.М. Вибрані задачі відкритих математичних олімпіад та фестивалів Рішельєвського ліцею / І.М. Мітельман. – Одеса: ТЕС, 2010. – 245 с.
10. Мітельман І.М. Розв'язуємо функціональні рівняння. Міркування від супротивного / І.М. Мітельман. – Одеса: ТЕС, 2014. – 67 с.
11. Мітельман І.М. Розфарбуємо клітчасту дошку / І.М. Мітельман. – Львів: Каменяр, 2001. – 48 с.
12. Рабець К. Паростки продуктивної освіти: математичний гурток / К. Рабець // Математика в школі. – 2009. – №11. – С.40-45.
13. Рожков В.И. Сборник задач математических олимпиад / В.И. Рожков, Г.Д. Курдеванидзе, Н.Г. Панфилов. – М.: Изд-во УДН, 1987. – 28 с.
14. Розв'язування алгебраїчних рівнянь та систем рівнянь вищих степенів / Г.В. Апостолова, В.В. Ясінський. – К.: Генеза, 2014. – 48 с.
15. Федак І.В. Методи розв'язування олімпіадних завдань з математики і не тільки їх / І.В. Федак. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 340 с.
16. Ясінський В.А. Задачі математичних олімпіад та методи їх розв'язування / В.А. Ясінський. – Тернопіль: Богдан, 2005. – 208 с.
17. Ясінський В.А. Олімпіадні задачі з геометрії / В.А. Ясінський. – К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.

**Методичні рекомендації щодо проведення II (районного/міського)
етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з ЕКОНОМІКИ
у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з економіки
в 2016-2017 навчальному році*

Документами, що визначають мету, завдання, структуру, технологію проведення Всеукраїнських олімпіад є Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності (наказ Міністерства освіти і науки України від 22.09.2011 № 1099 зареєстрований у Міністерстві юстиції України 17 листопада 2011 року за № 1318/20056), наказ Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1006 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних предметів у 2016/2017 навчальному році», якими повинні керуватися оргкомітети та журі при проведенні II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії у 2016 – 2017 навчальному році.

1. У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з економіки беруть участь учні 9-11 класів, що стали переможцями I етапу.

2. II етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з економіки провести 25.12.2016 р. (у першій половині дня).

3. Час на виконання роботи – 4 години (240 хвилин).

4. Оргкомітетам слід забезпечити однакові умови для виконання учасниками запропонованих завдань та дотримання однакових вимог при перевірці робіт.

5. Зміст завдань копіювати індивідуально для кожного учня. Оприлюднити його безпосередньо перед початком олімпіади.

**Особливості проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з економіки
у 2016-2017 навчальному році**

1. Обладнання на кожного учня: ручка, олівець, гумка, лінійка

2. Завдання олімпіади виводяться на паперові носії з розрахунку:

- 9 клас – 3 аркуші (6 сторінок);
- 10 клас – 3 аркуші (6 сторінок);
- 11 клас – 3 аркуші (6 сторінок) формату А-4;
 - формат А-4, кегль № 14;
 - параметри сторінки – 1,5×1,5×1,5×1,0.

3. Структура олімпіадних завдань:

А) Завдання № 1. Тести (20). **За кожен правильну відповідь нараховується 1 бал.**
Тестові завдання виконуються у бланку для відповідей, який знаходиться перед тестами

БЛАНК ВІДПОВІДЕЙ НА ТЕСТИ (зразок)
(заповнювати чіткими великими друкованими літерами)

№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відповідь										
№	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Відповідь										

(виправлення не допускаються)

Б) Завдання № 2. Творче питання – 1;

В) Завдання № 3. 3 задачі різного рівня складності

Критерії оцінювання завданій II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з економіки у 2016-2017 навчальному році

У завданнях № 1, № 3 критерії оцінювання подані. До завдання № 2 критерії оцінювання розробляють члени журі.

Методичні рекомендації щодо підготовки школярів до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії у 2016-2017 навчальному році

*Завдання щодо підготовки учнів з економіки (9,10,11 кл.) –
опрацювати наступні теми:*

1. Взаємозв'язки економічних процесів та явищ
2. Раціональна поведінка споживача та виробника
3. Попит, пропонування, ринкова ціна та гроші у функціонуванні ринку
4. Ринки виробничих ресурсів та доходи в ринковій економіці
5. Підприємницька діяльність

З метою підготовки до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії у 2016-2017 навчальному році рекомендуємо опрацювати джерела:

1. Горленко Г.О. Тестові завдання з економіки: Навчальний посібник для учнів 8-10 класів загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням економіки. Частина I. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 168 с.

2. Кошкалда І.В., Щербань В.П. 334 задачі з економіки з розв'язками: Посіб. Для учнів загальноосвітніх навчальних закладів / уклад. І. В. Кошкалда, В.П. Щербань. – Х.: Гімназія, 2008. – 352 с.

3. Пужайчерета Л.М., Чорна Т.І. Олімпіади з економіки. Завдання. Відповіді / уклад. Л.М. Пужайчерета, Т.І. Чорна. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 432 с.

4. Радіонова І.Ф. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. – 176 с.

5. Радіонова І.Ф. Економіка (профільний рівень). 10 клас / І.Ф. Радіонова, В.В. Радченко. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. – 208 с.

**Методичні рекомендації щодо проведення II (районного/міського)
етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з ГЕОГРАФІЇ
у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу Всеукраїнської учнівської
олімпіади з географії в 2016-2017 навчальному році*

Документами, що визначають мету, завдання, структуру, технологію проведення Всеукраїнських олімпіад є Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності (наказ Міністерства освіти і науки України від 22.09.2011 № 1099 зареєстрований у Міністерстві юстиції України 17 листопада 2011 року за № 1318/20056), наказ Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1006 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних предметів у 2016/2017 навчальному році», якими повинні керуватися оргкомітети та журі при проведенні II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії у 2016 – 2017 навчальному році.

1. У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії беруть участь учні 8-11 класів, що стали переможцями I етапу.

2. II етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії провести 26.11.2016 р. (у першій половині дня).

3. Час на виконання роботи – 4 години (240 хвилин).

4. Оргкомітетам слід забезпечити однакові умови для виконання учасниками запропонованих завдань та дотримання однакових вимог при перевірці робіт.

5. Зміст завдань копіювати індивідуально для кожного учня. Оприлюднити його безпосередньо перед початком олімпіади.

*Особливості проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з
географії у 2016-2017 навчальному році*

4. Обладнання на кожного учня: ручка, олівець, гумка, лінійка.

5. Завдання олімпіади виводяться на паперові носії з розрахунку:

○ 8 клас – 8 сторінок;

○ 9 клас – 8 сторінок);

○ 10 клас – 8 сторінок;

○ 11 клас – 8 сторінок;

– формат А - 4, кегль № 14;

– параметри сторінки – 1,5×1,5×1,5×1,0.

6. Завдання виконуються без географічних атласів.

7. Структура олімпіадних завдань:

А) Завдання № 1. Тести

Тестові завдання виконуються у бланку для відповідей, який знаходиться перед тестами. Виберіть, на Вашу думку, правильні варіанти відповідей та позначте їх в бланку згідно з інструкцією.

БЛАНК ВІДПОВІДЕЙ НА ТЕСТИ (зразок)

Тести 1-15 мають по чотири варіантів відповідей, серед яких лише *один* правильний (1 бал). Тести 16-20 мають по п'ять варіантів відповідей, серед яких лише чотири правильні (за кожну правильну відповідь – 1 бал; усього – 4 бали). Тести 20–25 мають по сім варіантів відповідей, серед яких лише три правильні (за кожну правильну відповідь – 1 бал; усього – 3 бали). Виберіть три цифри, що позначають правильні, на Вашу думку, варіанти відповіді, та запишіть їх у бланку згідно з інструкцією.

УВАГА! Зараховуватися будуть відповіді позначені тільки в цьому бланку чіткими великими друкованими літерами

(виправлення не допускаються)

№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відповідь										
№	11	12	13	14	15					
Відповідь										

№ 16				№ 17				№ 18				№ 19				№ 20			
1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4

№ 21			№ 22			№ 23			№ 24			№ 25		

Б) Завдання № 2 (теоретичні): 8 кл – 2; 9 кл – 2; 10 кл – 3; 11 кл – 3

В) Завдання № 3 (практичні): 8 кл – 3-5; 9 кл – 3-5; 10 кл – 3-5; 11 кл – 3-5

Критерії оцінювання завданій II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії у 2016-2017 навчальному році

У завданнях № 1, № 3 критерії оцінювання подані. У завданні № 2 критерії оцінювання розробляють члени журі.

Методичні рекомендації щодо підготовки школярів до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії у 2016-2017 навчальному році

Завдання щодо підготовки учнів з географії – опрацювати наступні теми:

8 клас

1. Теми з курсу 6 класу «Загальна географія»
2. Теми з курсу 7 класу «Географія материків і океанів»
3. Теми з курсу 8 класу (до теми «Кліматичні показники»)

9 клас

1. Теми з курсу 6 класу «Загальна географія»
2. Теми з курсу 7 класу «Географія материків і океанів»
3. Теми з курсу 8 класу «Фізична географія України»
4. Теми з курсу 9 класу «Економічна і соціальна географія України» (до теми «Паливна промисловість»)

10 клас

1. Теми з курсу 6 класу «Загальна географія»
2. Теми з курсу 7 класу «Географія материків і океанів»
3. Теми з курсу 8 класу «Фізична географія України»
4. Теми з курсу 9 класу «Економічна і соціальна географія України»
5. Теми з курсу 10 класу «Економічна і соціальна географія світу» (до теми «Світове сільське господарство»)

11 клас

1. Теми з курсу 6 класу «Загальна географія»
2. Теми з курсу 7 класу «Географія материків і океанів»
3. Теми з курсу 8 класу «Фізична географія України»
4. Теми з курсу 9 класу «Економічна і соціальна географія України»
5. Теми з курсу 10 класу «Економічна і соціальна географія світу»

З метою підготовки до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії у 2016-2017 навчальному році рекомендуємо опрацювати джерела:

1. Біда Л.М. Економічна і соціальна географія світу. Дидактичні матеріали до уроків. 10 клас. Регіональна географія / Л.М. Біда. – Тернопіль: Астон, 2010. – 72 с.
2. Бойко В.М. Географія. Зовнішнє незалежне оцінювання. Тестові завдання: Посібник для тренування / В.М. Бойко, Г.І. Карпюк, Н.І. Чанцева. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 80 с.
3. Булава Л.М. Готуємось до географічних олімпіад / Л.М. Булава. – Х.: Видавнича група «Основа», 2008. – 176 с.
4. Вахрив Т.З. Інтелектуальне змагання «Слабка ланка» (географія) / Т.З Вахров. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 60 с.
5. Величко Іван. Геовікторина. У запитаннях та відповідях / Іван Величко. – Тернопіль: Видавництво «Підручники і посібники», 2006. – 64 с.
6. Вовк В.Ф. Соціально-економічна географія світу. 10 клас: Картографічний тренінг / В.Ф. Вовк. – Х.: Вид-во «Ранок», 2011. – 32 с.
7. Вовк В.Ф. Загальна географія. 6 клас: Картографічний тренінг / В.Ф. Вовк. – Х.: Вид-во «Ранок», 2010. – 32 с.
8. Вовк В.Ф. Географія материків і океанів. 7 клас: Картографічний тренінг / В.Ф. Вовк. – Х.: Вид-во «Ранок», 2009. – 32 с.
9. Вовк В.Ф. Фізична географія України. 8 клас: Картографічний тренінг / В.Ф. Вовк. – Х.: Вид-во «Ранок», 2009. – 32 с.
10. Воклич Л.М. Атлас «Знайомтесь, Україна» / Л.М. Воклич, Н.О. Крижова. – К.: ДНВП «Картографія», 2009. – 144 с.; іл.

10. Гільберг Т.Г. Географія: Типові тестові завдання. Збірник / Т.Г. Гільберг, М.І. Бочко. – Х.: Веста, 2010. – 104 с. – (Серія журналу «Вісник ТІМО»)

11. Гільберг Т.Г. Самостійні роботи. Географія. Блиц-тести. 9 клас / Т.Г. Гільберг, Л.Б. Паламарчук. – К.: Торсінг плюс, 2009. – 128 с.

12. Думанська Г.В. Тренувальні вправи для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. «Географія материків і океанів». 6 клас / Г.В. Думанська, Т.Г. Назаренко. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 68 с.

13. Думанська Г.В. Тренувальні вправи для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. «Загальна географія». 7 клас / Г.В. Думанська, Т.Г. Назаренко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – 68 с.

14. Думанська Г.В. Тренувальні вправи для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. «Фізична географія України». 8 клас / Г.В. Думанська, Т.Г. Назаренко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 64 с.

15. Думанська Г.В. Тренувальні вправи для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. «Економічна і соціальна географія України». 9 клас / Г.В. Думанська, Т.Г. Назаренко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 64 с.

16. Збірник завдань для державної підсумкової атестації з географії: 9 кл. / Р.В. Гладковський, А.І. Довгань, Л.Б. Паламарчук, В.В. Совенко. – К.: Центр нав.-метод. л-ри, 2011. – 192 с.

17. Збірник завдань для державної підсумкової атестації з географії: 11 кл. / Р.В. Гладковський, А.І. Довгань, Н.І. Забуга, Л.Б. Паламарчук, В.В. Совенко. – К.: Центр навч.-метод. л-ри, 2011. – 128 с.: іл.

18. Інтелектуальні ігри на уроках географії / Укладач. В.О. Ніколенко. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 127, [1]с. – (Б-ка журн. «Географія». Вип. 10 (94)).

19. Лис Ю.В. Географічні олімпіадні завдання з відповідями і розв'язками: Посібник / Ю.В. Лис. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 120 с.

20. Машика Віктор. Географічний брейн-ринг / Віктор Машика. – К.: Вид. дім «Шкіл. Світ»: Вид. Л. Галіцина, 2005. – 112 с. – (Б-ка «Шкіл. світу»).

21. Муніч Н. Олімпіади з географії. Науково-виробниче видання / Упоряд.: Н. Муніч, В. Серебрій. – Київ : «Редакція загально педагогічних газет», 2004. – 126 с.

22. Муніч Н. Олімпіади з географії / Упоряд.: Н. Муніч, В. Серебрій. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. – (Б-ка «Шк. світу»). – 126 с.

23. Пестушко В. Ю. Географія. Економічна і соціальна географія України: Зб. Тестових завдань : 9 клас. / В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К.: Генеза, 2011. – 86 с.

24. Пестушко В.Ю. Географія у незвичному ракурсі: Несподівані запитання, цікаві завдання, пізнавальні відповіді / В.Ю. Пестушко. – К.: Генеза, 2006. – 160 с.

25. Пивоварова Г.П. По страницам занимательной географии: Кн. для учащихся 6-8 кл. – 2-е изд., перераб. / Г.П. Пивоварова. – М.: Просвещение, 1970. – 176 с.: ил.

26. Ситник О.Ю. Географічні загадки. 6-7 класи / О.Ю. Ситник. – К.: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 96 с.

27. Стадник О.Г. Увесь довідковий матеріал до курсу географії 6-7 класів / О.Г. Стадник. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 176 с. – (Б-ка журн. «Географія»; Серія «12-річна школа». Вип. 2 (38)).

28. Стадник О.Г. Річки та озера світу. Матеріали до уроків / О.Г. Стадник. – Х.: Вид. група «Основа», 2013. – 127, (1) с. – (Б-ка журн. «Географія». Вип. 1 (109)).

29. Фейгін О.О. Цікаво про гідросферу / О.О. Фейгін. – Х.: Вид. група «Основа», 2013. – 93, [3] с. – (Б-ка журн. «Географія». Вип. 7 (115)).

**Методичні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ
(технічні та обслуговуючі види праці) у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо II етапу Всеукраїнської
учнівської олімпіади з трудового навчання
у 2016-2017 навчальному році*

Документами, що визначають мету, завдання, структуру, технологію проведення Всеукраїнських олімпіад є Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності (наказ Міністерства освіти і науки України від 22.09.2011 № 1099, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 17.11.2011 № 1318/20056), наказ Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1006 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних дисциплін у 2016-2017 навчальному році».

Олімпіада проводиться у межах одного міста (селища міського типу, селища, села). У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з трудового навчання беруть участь учні 8-11 класів. За бажанням учасник має право на загальних засадах брати участь у змаганнях серед учнів старших (порівняно з класом (курсом) фактичного навчання) класів (курсів) у межах визначених вікових груп кожного навчального предмета.

II етап олімпіади складається з трьох турів: комплексної роботи, захисту проекту та творчого (теоретичного) туру.

Відповідальність за збереження інформації (конфіденційність) покладається на методиста управління (відділу) освіти який, опікується проведенням олімпіади з трудового навчання в районі (місті).

Відповідальним у районі (місті) необхідно надати методисту Сумського ОІППО креслення з описом необхідних інструментів та матеріалів, що були використані під час виконання комплексної практичної роботи в 9, 11 класах з технічних та обслуговуючих видів праці (відсутність друкованої інформації про практичну роботу дає підставу вважати, що в рамках олімпіади практичний тур не проводився).

*Критерії оцінювання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з
трудового навчання у 2016-2017 навчальному році*

У творчому (теоретичному) турі учасникам, протягом 1 год. (тут і надалі береться астрономічний час), буде запропоновано дати відповіді на тести та 1 запитання творчого характеру. Наприклад: проаналізувати запропоновані матеріали та вибрати один з них для виготовлення певного виробу; із запропонованих варіантів вирішення завдання обрати оптимальний чи

запропонувати свій варіант; проаналізувати переваги і недоліки окремих пристроїв, інструментів, матеріалів тощо.

Для виконання творчого (теоретичного) завдання, хлопці 9 та 11 класів повинні мати прості олівці, лінійку, ластик.

Під час виконання творчого (теоретичного) туру кожен учасник повинен мати «пакет завдань» (по 4 аркуші паперу формату А-4).

Робота оцінюється за критеріями, розробленими в день проведення олімпіади членами журі району (міста).

Максимальна кількість балів за творчий (теоретичний) тур – 20.

На виконання комплексної практичної роботи (з елементами творчості) для 9, 11 класів (як хлопців, так і дівчат) передбачено по 5 годин. Захист свого виробу (відповіді на запитання членів журі) учні здійснюватимуть одночасно з презентацією домашнього проекту. Це дасть змогу більш об'єктивно визначити особистий вклад учасників у роботу на кожному етапі. При цьому, журі виставляє окремо оцінки за комплексну та домашню роботи.

За порушення правил техніки безпеки під час виконання завдання, учасники можуть позбавлятися до п'яти балів рішенням голови журі за вмотивованим поданням членів журі у присутності учасника, до якого ця норма застосовується.

Під час роботи дівчатам надається можливість використовувати власні швейні машини, а хлопці власні ручні інструменти та матеріали для оздоблення.

Робота оцінюється в 80 балів.

Творчий проект учасники розробляють та виготовляють вдома. Теми творчих проектів будуть надіслані додатково.

Завершальним етапом виконання творчого проекту має бути випробування виробу в реальних (наближених до реальних) умовах. Це може призвести до часткової втрати зовнішнього вигляду, що не вплине на оцінювання роботи з боку журі.

Під час захисту проекту (5-7 хв.) учні демонструють слайди (15-20 фотографій), які ілюструють процес виконання виробу від задуму до випробувань та висвітлюють питання:

- Які недоліки було виявлено під час тестування?
- Як вони були виправлені?

Також учасники олімпіади дають відповіді на запитання членів журі щодо процесу виготовлення, особливостей конструкції, підбору конструкційних матеріалів тощо (3-5 хв.).

Звертаємо увагу на те, що розширених економічних обрахунків, креслень, технологічних карт, маркетингових досліджень робити не варто, оскільки це, зазвичай, одиничні вироби, теми яких визначено заздалегідь.

Максимальна кількість балів за виконання завдань третього туру – 60.

Критерії оцінювання домашніх і комплексних робіт:

- функціональність та зручність у користуванні запропонованих виробів;
- естетичність, привабливість виробу;
- оригінальність роботи та новизна у підході до вирішення завдань.
- відповідність вимогам завдань (напряму, презентація, захист тощо).

Найбільша кількість балів, яку може отримати учасник за три тури – 160 балів.

Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з трудового навчання у 2016-2017 навчальному році

Завдання для творчого (теоретичного) туру надходять від Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Перелік тем, за якими будуть складатись завдання та з яких доцільно підготувати учнів:

1. Основи матеріалознавства.
2. Технологія виготовлення виробів.
3. Основи техніки, технологій, проектування.
4. Технологія побутової діяльності.

У зв'язку з різним матеріальним забезпеченням столярних, слюсарних, комбінованих майстерень та кабінетів з обслуговуючої праці обладнанням та інструментами, практичні роботи розробляються на місцях – у кожному районі та місті самостійно, а також заздалегідь надається інформація учителям щодо матеріалів та інструментів, необхідних для виконання комплексної практичної роботи учнями під час II етапу олімпіади.

**Методичні рекомендації та завдання з підготовки школярів
до участі в II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади
з БІОЛОГІЇ у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології
у 2016-2017 навчальному році*

1. Документом, що визначає мету, завдання, структуру, технологію проведення Всеукраїнських олімпіад є Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099), яким повинні керуватися оргкомітети та журі при проведенні II туру Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології у 2016-2017 навчальному році.

2. У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології беруть участь учні 8-11 класів, що стали переможцями I етапу. За бажанням учасник має право, на загальних умовах, брати участь у змаганнях серед учнів старших класів (порівняно з класом навчання).

3. II етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології провести 19.11.2016 р. відповідно до наказу департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 30.08.2016 № 422-ОД «Про проведення I-II етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів у 2016-2017 навчальному році» та листа Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти від 10.10.2016 № 641 «Графік проведення II етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад у 2016-2017 навчальному році».

4. Час на виконання роботи у 8-9 класах – 3 години (180 хвилин), у 10-11 класах – 4 години (240 хвилин).

5. Оргкомітетам слід забезпечити однакові умови для виконання учасниками запропонованих завдань та дотримання однакових вимог при перевірці робіт.

6. Зміст завдань копіювати індивідуально для кожного учня. Оприлюднити його безпосередньо перед початком олімпіади.

7. Оргкомітети повинні здійснити всі необхідні заходи для забезпечення секретності змісту завдань та публічно оголосити текст завдань.

8. Завдання II етапу олімпіади з біології, розроблені Сумським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, є обов'язковими. Оргкомітети та журі II етапу олімпіад не мають права змінювати (повністю або частково) завдання та оприлюднювати їх зміст раніше, ніж це визначено графіком та умовами проведення олімпіади.

9. Перед початком олімпіади рекомендуємо організаторам провести інструктаж для учнів щодо вимог оформлення роботи, терміну її виконання та правил поведінки під час олімпіади (заборонено спілкування між учасниками олімпіади, користування мобільним телефоном, використання цифрових пристроїв).

10. Завдання олімпіади виводяться на паперові носії з розрахунку: 8 класи – 6 аркушів А4 на кожного учасника; 9 класи – 6 аркушів А4 на кожного учасника; 10 класи – 10 аркушів на кожного учасника; 11 класи – 11 аркушів на кожного учасника.

11. При визначенні переможців змагань слід дотримуватися вимог п. 5.4 чинного Положення, зокрема вимоги, що «переможцем не може бути учасник, який за сумарним результатом виступів на всіх обов'язкових турах відповідного етапу олімпіади набрав менше, ніж третину від максимально можливої сумарної кількості балів».

12. З метою удосконалення проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології та якісної підготовки до III етапу, доцільно здійснити аналіз змісту завдань, ступінь їх виконання учасниками олімпіади та надіслати аналітичні матеріали до 26 грудня 2016 року методисту біології, екології, природознавства та основ здоров'я СОШПО Голубенко Т.С. на електронну адресу (avgustovska_ts@mail.ru).

Критерії оцінювання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології у 2016-2017 навчальному році

1. Теоретичні завдання – тести трьох рівнів складності (А, Б, В), завдання з відкритою відповіддю та задачі.

2. Тестові завдання групи А передбачають вибір однієї правильної відповіді із чотирьох запропонованих.

3. Тестові завдання групи Б передбачають вибір усіх можливих правильних відповідей із п'яти запропонованих (кількість правильних відповідей може бути від однієї до п'яти).

4. Тестові завдання групи В містять завдання, одне або декілька, до поставленої умови. Це завдання: з вибором однієї або кількох правильних відповідей; на встановлення відповідності; на встановлення правильної послідовності; на визначення правильності наведених пояснень, припущень, тверджень тощо.

5. На примірниках завдань вказано максимальну кількість балів до кожного виду роботи та спосіб відповіді.

6. При оцінюванні тестових завдань групи А за правильну відповідь одержується 0,5 балів. За повністю правильну відповідь на тестове завдання групи Б учасник може отримати 1 бал. Частково правильні та неправильні відповіді тестів групи Б, а також відсутність відповіді оцінюється в 0 балів. За вірну відповідь на тестове завдання групи В учень отримує кількість балів, вказану на примірнику завдань.

7. Кількісний склад завдань:

Клас	Завдання групи А	Завдання групи Б	Завдання групи В	Завдання з відкритою відповіддю	Задача
8	10	20	2	1	
9	10	20	2	1	
10	20	40	4	1	
11	20	40	4	1	1

Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології у 2016-2017 навчальному році

Перелік тем, за якими будуть складатися завдання

Клас	Тема
8	Біологія рослин. Біологія тварин. Біологія людини. <i>Вступ. Організм людини як біологічна система. Різноманітність клітин організму людини. Тканини. Органи. Фізіологічні системи. Регуляторні системи організму людини. Біосоціальна природа людини. Обмін речовин та перетворення енергії в організмі людини. Обмін речовин та травлення. Дихання. Транспорт речовин. Виділення. Терморегуляція. Опора та рух. Зв'язок організму людини із зовнішнім середовищем. Нервова система.</i>
9	Біологія рослин. Біологія тварин. Біологія людини. <i>Вступ. Походження людини. Особливості виду Homo sapiens. Клітина. Характеристика тканин. Органи. Фізіологічні та функціональні системи. Регуляторні системи організму людини. Опора та рух. Кров та лімфа. Кровообіг та лімфообіг. Дихання. Харчування та травлення. Терморегуляція.</i>
10	Біологія рослин. Біологія тварин. Біологія людини. Основні властивості організмів. Універсальні властивості організмів (клітина).
11	Біологія рослин. Біологія тварин. Біологія людини. Основні властивості організмів. Універсальні властивості організмів (клітина). Генетика. Селекція. Розмноження та індивідуальний розвиток організмів. Вірусологія.

**Методичні рекомендації та завдання з підготовки школярів
до участі в II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади
з ЕКОЛОГІЇ у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології
у 2016-2017 навчальному році*

Документом, що визначає мету, завдання, структуру, технологію проведення Всеукраїнських олімпіад є Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099), яким повинні керуватися оргкомітети та журі при проведенні II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології у 2015-2016 навчальному році.

1. У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології беруть участь учні 10-11 класів (9 клас може брати участь, але буде виступати за 10,11), що стали переможцями I етапу.

2. II етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології є очною формою змагань (пункт 1.11 чинного Положення). Олімпіада проводиться в чотири етапи згідно з пунктом 2.1. Положення.

3. II етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології провести 18.12.2016 р. відповідно до наказу департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 30.08.2016 № 422-ОД «Про проведення I-II етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів у 2016-2017 навчальному році» та листа Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти від 10.10.2016 № 641 «Графік проведення II етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад у 2016-2017 навчальному році».

4. II етап олімпіади складається з двох турів: теоретичного та практичного. Теоретичний тур олімпіади буде включати тести групи А, Б та В; відкриті завдання, екологічні задачі. Майже 2/3 цих завдань – завдання з екології, де базовим предметом є біологія, а решта – фізика, хімія, географія. Комплект завдань підготовлено окремо для кожного класу. Час написання теоретичного туру – 1 година. Практичний тур необхідно провести у формі стендової сесії – захисту плакатів, виконаних учасниками змагань за індивідуальною тематикою.

5. Стендову сесію рекомендуємо організувати за такою схемою:

1. Учасникам необхідно мати при собі стенд – місце, де буде розміщено постер.

2. Усім стендам слід надати постійні номери.

3. Члени журі розподіляються на групи. Кожна група по одному разу

заслуховує захист проекту кожним учасником.

4. Усі групи членів журі працюють одночасно, починаючи обхід всіх стендів за номерами з різних точок (наприклад, перша група починає роботу з проекту № 1, друга – з проекту № 6, третя – з проекту № 12, четверта – з проекту № 18).

5. Захист проекту триває до 5 хвилин. Протягом наступних 3 хвилин члени журі ставлять запитання учаснику, виставляють оцінки. Кожен член журі оцінює роботи індивідуально, заповнює окремий бланк оцінювання.

Подібна схема дозволяє оперативно провести оцінку проектів кожного учасника індивідуально кожним членом журі.

Критерії оцінювання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології у 2016-2017 навчальному році

Під час оцінювання основна частина балів (до 80 %) буде отримана учасником за рахунок стендової сесії. Теоретичний тур становить до 20 % від всіх набраних під час олімпіади балів (максимальна кількість балів за теоретичний тур – 25 балів).

У процесі оцінювання захисту проектів має бути враховано наступне:

- наскільки добре учень розуміє свій проект;
- наскільки добре учень володіє науковою термінологією та методами;
- детальність і точність документованості дослідження;
- чи найкращим чином було виконано експериментальні процедури.

Критерії оцінювання проектів

Оригінальність (20 балів)

Наскільки проект оригінальний в:

- постановці проблеми;
- підходах до вирішення проблеми;
- аналізі даних;
- інтерпретації результатів;
- використанні існуючого обладнання.

Науковість (30 балів)

- Чи чітко сформульовано проблему?
- Чи існує план вирішення проблеми?
- Чи чітко визначено ті параметри, які потрібно оцінювати?
- При наявності контрольних дослідів – чи вірно була визначена їх потреба і чи правильно вони були поставлені?
- Чи відносяться виконані досліді до завдань первинної мети?
- Наскільки повно розкрито проблему в роботі?
- Чи реальне втілення проекту в життя?
- Чи ознайомлений учень з іншими підходами та теоріями, що стосуються проекту?
- Чи достатньо було часу для виконання проекту?
- Чи ознайомлений учень з науковою літературою, в галузі, якій було присвячено його проект?

Ясність і ґрунтовність (20 балів)

- Чіткість відповідей на запитання під час дискусії (пояснення мети, методів та вміння робити висновки). Стиль викладу: вільна розповідь чи завченість доповіді, оскільки останнє означає слабке розуміння основ.
- Чи відображають письмові матеріали розуміння учнем його дослідження?
- Чи має учень робочий щоденник з первинними результатами дослідження?
- Впорядкованість у проекті його етапів.
- Ясність вихідних даних та одержаних результатів.
- Чіткість оформлення друкованої версії проекту.
- Відображення проекту на стенді.

«Екологічність» та практичність проекту (20 балів)

- Якою мірою проект стосується проблем екології чи охорони довкілля?
- Наскільки практичним є проект?

Навички (10 балів)

- Чи достатньо в учня навичок, необхідних для виконання роботи (лабораторних, обчислювальних)?
- Спостережливість.
- Навички планування експерименту та роботи.
- Навички проведення презентацій.
- Наскільки відповідає вимогам стиль викладення та оформлення?

6. Загальна кількість балів за практичний та теоретичний тур – 125.

7. Завдання теоретичного туру олімпіади виводяться на паперові носії з розрахунку:

10 класи – 5 аркушів А4 на кожного учасника;

11 класи – 5 аркушів А4 на кожного учасника.

*Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів
до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології
у 2016-2017 навчальному році*

Проект повинен відповідати таким вимогам:

- Містити результати лабораторних, польових чи теоретичних досліджень, отримані особисто учасником олімпіади, а не представляти огляд літературних джерел чи інформації з Інтернету.
- Обсяг письмового тексту не повинен перевищувати 30 аркушів формату А4.
- Рекомендована структура проекту:
 - титульна сторінка;
 - тези роботи;
 - зміст;
 - основний текст («Список скорочень», «Вступ», «Матеріали та методи досліджень», «Результати», «Висновки». Можливий також розділ «Пропозиції» чи «Впровадження»);
 - список використаних джерел.

Перелік тем, які будуть охоплені тестами:

- Системна організація живої природи

- Неорганічні речовини живих організмів
- Організм як біосистема: структурні елементи і основні процеси
- Організм і середовище його існування
- Популяційно-видовий рівень організації живої природи
- Біосферний рівень організації життя
- Біорізноманітність
- Промислове природокористування
- Проблема забруднення природного середовища
- Екологія і здоров'я.

**Методичні рекомендації та завдання з підготовки школярів
до участі в II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади
з ІНОЗЕМНИХ МОВ (англійська, німецька, французька)
у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з іноземних мов
(англійська, німецька, французька)
у 2016-2017 навчальному році*

Порядок організації та проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з іноземних мов (англійська, німецька, французька) у 2016-2017 навчальному році здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 10.08.2016 № 1006 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних предметів у 2016-2017 навчальному році», Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності (затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22 вересня 2011 р. № 1099, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2011 р. за № 1318/20056).

У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з іноземних мов (англійська, німецька, французька) беруть участь учні 8-11 класів, які стали переможцями I етапу. За бажанням учасник має право, на загальних умовах, брати участь у змаганнях серед учнів старших класів (порівняно з класом навчання).

Наголошуємо, що оргкомітети та журі II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з іноземних мов (англійська, німецька, французька) не мають права змінювати (повністю або частково) завдання, оприлюднювати їх зміст раніше, ніж це визначено графіком, умовами проведення олімпіади.

Звертаємо особливу увагу, що учасники виконують роботу на аркушах, які заздалегідь треба підготувати оргкомітетом та поставити на них штамп навчального закладу, у якому проводиться олімпіада (на чернетках також).

Перед початком олімпіади рекомендуємо учасникам провести інструктаж для учнів щодо вимог оформлення роботи, терміну її виконання та правил поведінки під час олімпіади (заборонено спілкування між учасниками олімпіади, користування мобільним телефоном, використання цифрових пристроїв).

Наголошуємо, що учасники олімпіади повинні сидіти за партами по одному.

Змагання проводяться у три тури:

перший – аудіювання;

другий – визначення рівня усної мовленнєвої компетенції;

третій – творча письмова робота.

Загальний час, відведений на виконання аудіювання становить 60 хвилин, на говоріння – 10 хвилин на кожного учасника. На виконання творчої письмової роботи відводиться 60 хвилин.

Комплект завдань для учнів 8-11 класу складається з 3 завдань (аудіювання, письмо, говоріння).

Перший тур

Аудіювання

1. Регламент проведення туру та зміст завдань:

№ з/п (періоди туру)	Тривалість (хвилини)	Зміст періодів і завдань
1	10	Організаційний період: розсаджування учнів (по одному за парту), ідентифікація учасників, перевірка наявності необхідних матеріалів та обладнання.
2	10	Привітання від членів журі, психологічне настроювання учасників, коротке нагадування про регламент та процедурні питання.
3	5	Перевірка акустичної комфортності, сприйняття звучання контрольного аудіо запису або голосу члена журі, який буде читати текст.
4	31	Аудіювання тексту (у запису або з голосу вчителя) та виконання завдань.
а	1	Інструкція до першої частини тесту.
б	1	Ознайомлення з першою частиною тексту.
в	8	Перше пред'явлення тексту.
г	3	Виконання завдань першої половини тексту.
д	1	Інструкція до другої частини тексту.
є	2	Ознайомлення з другою частиною тесту (10 питань і дистрактори).
ж	8	Друге пред'явлення тексту.
з	7	Виконання завдань другої половини тесту.
5	4	Збирання робіт учасників
Разом	60	

2. Вимоги до аудіо тексту та характеру завдань.

Учасникам пропонується текст тривалістю звучання до 8 хвилин. Текст пред'являється двічі у звукозапису або з голосу вчителя. Після першого прослуховування учасники виконують завдання першої частини тексту. Завдання складаються з 10 тверджень. Учасник у бланку для відповіді замальовує відповідний знак (+ або –).

Після другого прослуховування учасник виконує завдання другої частини тесту – запитання та чотири варіанти відповіді, позначені латинськими буквами А, В, С. Обсяг – 10 запитань.

Виконуючи цю частину тесту учасник замальовує ту літеру (А, В, С або D), під якою стоїть, на його думку, варіант правильної відповіді.

Користуватись словниками або іншою довідковою літературою не дозволяється. Тестові завдання роздаються учасникам на початку туру і збираються лише після виконання завдань другої частини тесту. Користуватись ними під час звучання (читання) тексту дозволяється.

3. Критерії оцінювання.

За кожне правильно виконане завдання надається 2 бали. Максимальна оцінка за тур – 40 балів. За виправлення знімається 50% балів від загально виконаного завдання.

Другий тур

Визначення рівня мовленнєвої компетенції

1. Регламент проведення та зміст завдань:

№ з/п (періоди туру)	Тривалість (хвилини)	Зміст періодів і завдань
1	1	Організаційний період. До відповіді запрошується один учасник, який обирає тему-ситуацію. Ідентифікація учасника.
2	1	Підготовка до відповіді.
3	5	Відповідь учня: монологічне висловлювання, виклад фактичного матеріалу, участь у співбесіді на обрану тему (у тому числі ініціативне говоріння, постановка запитань до членів журі, адекватне реагування на їхні запитання, відстоювання своєї позиції, думки, аргументування тощо)
4	3	Оцінювання відповіді членами журі.
Разом	10	

Відповіді учнів мають бути повними, вичерпними, конкретними, лексично насиченими, правильно фонетично та граматично оформленими. Після завершеного монологічного висловлювання учень бере участь у співбесіді з членами журі, обсяг якої орієнтовно до 10 реплік (по 5 з боку журі та учасника олімпіади).

Користування двомовними словниками під час підготовки і відповіді не дозволяється.

2. Обсяг монологічного висловлювання:

8 клас – не менше 12 речень

9 клас – не менше 15 речень.

10 клас – не менше 18 речень.

11 клас – не менше 20 речень.

3. Критерії оцінювання.

I. Повнота розкриття теми (від 1 до 3 балів).

II. Комунікативна спрямованість (від 1 до 3 балів).

III. Інформаційна значимість (від 0 до 2 балів).

IV. Лінгвістична компетенція (20 балів).

V. Заохочувальний бал (вибірково від 1 до 2 балів).

Загальна сума балів: від 6 до 30 у відповідності до критеріїв, які наведені вище.

Третій тур
Творча письмова робота

1. Регламент проведення та зміст завдань:

№ з/п (періоди туру)	Тривалість (хвилини)	Творча письмова робота
1	10	Організаційний період: розсаджування учнів (по одному за парту), ідентифікація учасників, перевірка наявності необхідних матеріалів та обладнання.
2	45	Виконання завдань туру: вибір учасниками проблемної теми/ситуації; обміркування проблеми; написання розгорнутої відповіді з коментарем, міркуваннями, аналізом, оцінкою та прикладами.
3	1	Попередження про завершення роботи.
4	4	Збирання робіт.
Разом	60	

2. Вимоги до процедури проведення творчої письмової роботи.

Під час 30-хвилинної перерви учні мають вийти із приміщення.

Учням пропонується завдання, які вони мають розв'язати, виходячи із власного досвіду та рівня писемної мовленнєвої компетенції. Вони зорієнтовані на зону інтересів учасників, спонукають їх до письмового висловлення життєвої та громадської позиції, ставлення до тих чи інших фактів або осмислення певних проблемних ситуацій.

Учням кожного класу пропонуються проблемні ситуації. Вони мають у межах рекомендованого обсягу творчої роботи (не менше 20 речень) дати розгорнуту відповідь.

Користуватись двомовними словниками не дозволяється.

Виходити під час виконання завдань туру не дозволяється.

3. Обсяг письмової роботи:

8 клас – не менше 15 речень

9 клас – не менше 18 речень

10 клас – не менше 20 речень

11 клас – не менше 20 речень

4. Критерії оцінювання.

I. Обсяг письмового повідомлення (від 0 до 2 балів).

II. Зовнішній вигляд і структура (від 0 до 2 балів).

III. Повнота розкриття змісту (від 0 до 6 балів).

IV. Лексична насиченість (від 2 до 8 балів).

V. Рівень розвитку граматичної компетенції (від 0 до 10 балів).

VI. Заохочувальний бал (0-2 бали).

Загальна сума балів: від 2 до 30 у відповідності до критеріїв, які наведені вище.

Завдання до першого (аудіювання), та до третього (творча письмова робота) турів з розрахунку на кожного учасника потрібно роздрукувати необхідну кількість копій.

Тему творчої письмової роботи можна прописати на дошці.

Наголошуємо, що оргкомітетам необхідно забезпечити однакові умови для виконання учасниками запропонованих завдань та дотримання однакових вимог при перевірці виконання робіт, згідно з критеріями оцінювання.

*Методичні рекомендації щодо підготовки школярів до
II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з іноземних мов
(англійська, німецька, французька) у 2016-2017 навчальному році*

Виконання олімпіадних завдань потребує не тільки досконалого володіння програмовим матеріалом в обсязі підручника, а й практичного опанування учнями мовленнєвих умінь на рівні, достатньому для здійснення іншомовного спілкування трьома видами мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння та письма в типових ситуаціях, оскільки олімпіада – це захід, головною метою якого є пошук та підтримка обдарованої учнівської молоді.

При розробці завдань ураховані вимоги, які висуваються до олімпіадних завдань IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з іноземних мов. Учні всіх чотирьох паралелей (8, 9, 10, 11 класи) будуть виконувати завдання, складені за єдиною схемою. У ході виконання завдань школярі мають продемонструвати також уміння правильно аргументувати та логічно структурувати свої думки, вживати якомога більше тематично релевантних лексичних одиниць.

Радимо учасникам II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з іноземних мов (англійська, німецька, французька) ознайомитися з наступними електронними джерелами:

1. https://elt.oup.com/cat/subjects/exams_and_testing/?cc=ua&selLanguage=uk&mode=hub
2. https://elt.oup.com/cat/subjects/grammar_vocab/?cc=ua&selLanguage=uk&mode=hub
3. https://elt.oup.com/cat/local_sections/ua/preparation_school_leaving_exam/?cc=ua&selLanguage=uk&mode=hub.
4. www.teachingenglish.org.uk
5. www.123listening.com
6. www.dreamenglish.com
7. www.teach-nology.com
8. www.englishtips.com
9. www.english-to-go.com
10. www.english-at-home.com
11. www.englishzone.com
12. www.englishlearner.com
13. www.learnenglish.britishcouncil.org
14. www.englishcastle.com
15. www.english-4u.com
16. www.easystestmaker.com
17. www.sitesforteachers.com
18. www.onestopenglish.com
19. www.teacherjournal.com.ua

**Методичні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ТА
ЛІТЕРАТУРИ у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з російської мови та літератури
у 2016-2017 навчальному році*

У II (районному) міському етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з російської мови та літератури у 2016-2017 навчальному році будуть брати участь учні 9-11 класів. На виконання завдань відводиться 4 астрономічні години.

З урахуванням того, що у загальноосвітніх навчальних закладах із навчанням російською мовою вивчається інтегрований курс «Література (російська та зарубіжна)», а у школах із навчанням українською мовою викладається «Зарубіжна література», теми (питання) для письмових творчих робіт розроблені за спільними у чинних програмах розділами (темами).

Для кожного класу завдання охоплюють програмовий матеріал за попередні роки навчання, а також відповідну тематику, яка вивчена на час проведення II етапу змагань.

Ураховуючи різний рівень вивчення предмета, олімпіадні завдання носять універсальний характер і складені так, щоб забезпечити рівні можливості виконання їх усіма учасниками, сприяти повному виявленню кожним із них досягнутого рівня знань, умінь та навичок.

При підготовці до олімпіади з російської мови учням слід звернути увагу на такі розділи:

- 9 клас: «Орфоепія», «Фразеологія», «Будова слова», «Лексика»;
- 10 клас: «Лексика», «Морфологія», «Синтаксис», «Орфоепія»;
- 11 клас: «Лексика», «Фразеологія», «Морфологія», «Орфоепія».

У процесі підготовки до олімпіади з літератури слід звернути увагу на поезії, біографічні відомості письменників, термінологію, вивчені твори та їх авторів.

Завдання вимагають ксерокопіювання з розрахунку:

- 9 клас – 2 сторінки (формат А-4) на учня;
- 10 клас – 3 сторінки (формат А-4) на учня;
- 11 клас – 3 сторінки (формат А-4) на учня.

Звертаємо увагу на те, що під час виконання завдань учням не дозволяється користуватися будь-якими джерелами інформації (посібники, довідники, словники).

Оргкомітетам слід забезпечити однакові умови для виконання учасниками запропонованих завдань та дотримання однакових вимог при перевірці робіт.

Зміст завдань слід копіювати індивідуально для кожного учня. Оприлюднити його безпосередньо перед початком олімпіади. Оргкомітети повинні здійснити всі

необхідні заходи для забезпечення секретності змісту завдань до моменту оприлюднення.

Перед початком олімпіади проводиться інструктаж щодо порядку та умов її проведення. Виконання завдань організовується окремо для учнів кожної паралелі класів.

При оцінюванні завдань потрібно керуватися запропонованими критеріями оцінювання олімпіадних робіт II етапу Всеукраїнської олімпіади з російської мови та літератури.

Критерії оцінювання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з російської мови та літератури у 2016-2017 навчальному році

Оцінювання результатів виконання завдань здійснюється за критеріями, указаними безпосередньо в завданнях.

Творча робота учня оцінюється відповідно до таких параметрів:

<i>Содержание работы</i>		
Соответствие теме, стилю, жанру	Работа соответствует предложенной теме, выбранному стилю и жанру	2
Логико-композиционная организация	Работа характеризуется композиционной оформленностью (построение текста, расположение и соотношение его составных частей: вступления, основной части и заключения – обусловлено её содержанием, проблематикой, жанром и назначением)	2
Полнота раскрытия, цельность, доказательность	Работа характеризуется полнотой раскрытия темы (вводится 3-4 микротемы, используется 2-3 примера, в том числе один из художественной литературы), оригинальностью идей, выводов оценок	3
Максимальное количество баллов за содержание		7
<i>Речевое оформление творческой работы</i>		
Смысловая цельность, речевая связность, логическая последовательность изложения	Работа характеризуется смысловой цельностью, речевой связностью, последовательностью изложения, отсутствием логических ошибок	1
Точность, богатство и выразительность речи	Работа характеризуется точностью выражения мысли, уместным использованием средств художественной выразительности, элементами художественного мастерства, разнообразием грамматического строя речи	1
Максимальное количество баллов за речевое оформление		2

<i>Грамотность</i>		
Соблюдение орфографических норм	В работе нет орфографических ошибок	1
Соблюдение пунктуационных норм	В работе нет пунктуационных ошибок	1
Соблюдение грамматических норм	В работе нет грамматических ошибок	1
Максимальное количество баллов за грамотность		3
Максимальное количество баллов за творческую работу		12

Примечание:

за орфографическую ошибку снимается 1 балл;
за пунктуационную ошибку снимается 0,5 балла;
за грамматическую ошибку снимается 0,5 балла.

*Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів
до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з російської мови та
літератури у 2016-2017 навчальному році*

Керівникам Р(М)МО:

1. Виявити філологічно обдарованих дітей, спланувати та проводити роботу з ними, ураховуючи нахили, здібності та зацікавленості. Особливу увагу слід приділити роботі з тими дітьми, які вже мають певні досягнення у Всеукраїнській учнівській олімпіаді з російської мови та літератури.

3. Організувати обмін досвідом на районному (міському) рівні з питань роботи з філологічно обдарованими учнями.

4. Налагодити співпрацю з науковими співробітниками вищих навчальних закладів (за можливості).

Учителям загальноосвітніх навчальних закладів:

1. Розширювати й поглиблювати теоретичні й практичні знання з російської мови та літератури.

2. Розвивати в учнів уміння й навички аналізувати, порівнювати, класифікувати мовні та літературні факти і явища.

3. Розвивати уміння й навички творчого використання зображувально-художніх засобів.

4. Сприяти удосконаленню навичок самостійної роботи учнів з навчальною, науково-популярною, довідковою літературою.

5. Формувати уміння дослідницької діяльності в галузі лінгвістики і літератури.

6. Учити складати твори різних стилів, тем і жанрів.

7. Використовувати дидактичний матеріал (текстовий, програмовий), який дає можливість розширювати і поглиблювати життєвий досвід учнів, формувати їх читацьку компетенцію, художній смак і моральні принципи.

8. На уроках літератури проводити різні види аналізу поетичного і прозаїчного твору, використовуючи завдання пошукового характеру, порівняння, узагальнення, міжпредметну інтеграцію.

9. При вивченні російської мови та літератури слід спрямовувати увагу на взаємодію різних культур. В доступній формі розкривати контекстні та типологічні зв'язки, знайомити з кращими майстрами-перекладачами.

Для підготовки учнів до олімпіади можуть бути використані зразки завдань шкільних, районних (міських) та обласних етапів минулорічної олімпіади.

Головне призначення збірників минулорічних олімпіадних завдань – ознайомити учителя з характером та змістом завдань і допомогти йому в підготовці учнів.

З метою підготовки до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з російської мови та літератури у 2016-2017 навчальному році рекомендуємо опрацювати джерела:

1. Бикова К.І., Грищенко С.М. Царица граматика. Навчальний посібник. – К.: Грамота, 2010.

2. Бикова К.І. Російська мова: Збірник вправ з функціональної стилістики для 10 класу. – К.: Грамота, 2010.

3. Бикова К.І., Кашкіна Ж.О. Російська мова: Збірник вправ з практичної стилістики для 10 класу. – К.: Грамота, 2010.

4. Партола М.І., Лук'яненко С.В. Русский язык по всей школьной программе для 9-11 классов. – К.: Весна, 2012.

5. Коваленко Л.В., Андронік Л.Й., Третьякова Л.Ю. Репетитор з російської мови та літератури. Навчально-методичний посібник для підготовки до олімпіади з російської мови та літератури – ВОППОП, – Вінниця, 2012. - 107 с.

6. Фролова Т.Я. Русский язык: практикум. 10-11 классы. – К.: Грамота, 2006. – 104 с.

7. Фролова Т.Я. Грамотность за 12 занятий. – К.: Грамота, 2011. – 64 с.

8. Електронна бібліотека Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>).

9. <http://perova.jimdo.com>

10. <http://nsportal.ru/user/755959/page/programmy-po-podgotovke-uchashchihsya-k-olimpiade-po-russkomu-yazyku>.

**Методичні рекомендації та завдання з підготовки
школярів до участі у II етапі Всеукраїнської учнівської
олімпіади з ПРАВОЗНАВСТВА у 2016-2017 навчальному році**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення
II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства
у 2016-2017 навчальному році*

У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства беруть участь учні 9-11 класів.

Час роботи над олімпіадними завданнями – 4 астрономічні години.

Учням 9 класу будуть запропоновані завдання в межах чинної програми з правознавства (практичний курс):

Розділ 1. Правила і закони у суспільстві та твоєму житті.

Розділ 2. Ти – людина, громадянин, значить маєш права.

Розділ 3. Ти і цивільно-правові відносини.

Окрім того, потрібно звернути увагу на нормативно-правові документи, що регулюють відносини в межах вивченого матеріалу.

Для учнів 10-11 класів – будуть надані питання в межах програми профільного рівня.

Завдання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства передбачатимуть, як знання теоретичного матеріалу, так і практичні вміння розв'язувати ситуації у вигляді юридичних задач, правових ситуацій. Щодо перевірки теоретичних знань варто орієнтуватись на таку структуру завдань:

- тести, які мають чотири варіанти відповіді, серед яких лише один правильний;
- завдання з помилкою у тексті;
- завдання, що мають відкриту форму відповіді (заповнити пропуски);
- робота з понятійним апаратом;
- завдання, що передбачає характеристику правового порядку, явища чи правової процедури.

У ході виконання завдань школярі мають продемонструвати уміння аналізувати, порівнювати, застосовувати знання права на практиці.

Юридичні задачі перевіряють уміння учнів роз'яснювати правові норми відповідно до життєвих ситуацій. Для перевірки практичних умінь учнів 10-11 класів передбачаються задачі за різними галузями права.

Завдання вимагають ксерокопіювання на кожного учня із розрахунку 4 аркуші.

Звертаємо увагу на те, що учням під час виконання завдань олімпіади не дозволяється використання текстів Конституції України, кодексів, законів, текстів інших нормативно-правових актів, юридичних словників, підручників, навчальних посібників.

Критерії оцінювання II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства у 2016-2017 навчальному році

Оцінювання олімпіадних завдань здійснюється балами, указаними безпосередньо в завданнях.

Критерії оцінювання олімпіадних робіт розробляються членами журі після оприлюднення завдань у день проведення олімпіади.

Під час оцінювання завдань з правознавства враховується:

- рівень оволодіння знаннями про систему об'єктивно існуючих державно-правових реалій;
- рівень умінь аналізувати суспільно-політичні події, користуватися правовими актами, юридичною літературою;
- рівень сформованості навичок діяти згідно з нормами права в конкретних життєвих ситуаціях.

Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства у 2016-2017 навчальному році

Готуючись до олімпіади з правознавства учні повинні ґрунтовно володіти знаннями з основи теорії держави та права, конституційного права, на належному рівні орієнтуватися у питаннях сімейного, цивільного та кримінального права, прав людини; виконувати тестові завдання, проводити роботу над понятійним апаратом.

Під час підготовки до II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з основ правознавства слід врахувати, що протягом 2015 та 2016 років Верховною Радою України було прийнято ряд законодавчих актів, вивчення яких охоплюється навчальними програмами. Потрібно звернути особливу увагу на наступні нормативно-правові акти:

– Закон України від 09.04.2015 № 595-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»;

– Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII «Про зовнішню трудову міграцію»;

– Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII «Про електронну комерцію»;

– Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII «Про місцеві вибори»;

– Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про національну поліцію»;

– Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану»;

– Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII «Про добровільне об'єднання територіальних громад»;

– Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII «Про прокуратуру»;

– «Про внесення зміни до статті 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо призову громадян України на строкову військову службу (від 18.02.2016 № 1008-VIII);

– «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» (від 04.02.2016 № 990-VIII);

– Закон України від 24.12.2015 № 921-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;

– Закон України від 10.12.2015 набуття чинності 01.05.2016 № 889-VIII «Про державну службу»;

– Закон України від 10.12.2015 № 888-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг»;

– Закон України (нова редакція, від 26.11.2015 № 835-VIII) «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»;

– Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII «Про Державне бюро розслідувань».

Звертаємо увагу, що зміни були внесені до Конституції України, законів України, статей Кримінального, Сімейного та інших кодексів України. На розгляді у Верховній Раді України: зміни до Конституції України щодо децентралізації влади та правосуддя, проектів Трудового кодексу України, законів України «Про освіту», «Про службу в органах місцевого самоврядування».

**Методичні рекомендації щодо проведення
II (районного/міського) етапу Всеукраїнської учнівської
олімпіади з ХІМІЇ у 2016-2017 н.р.**

*Інструктивні рекомендації щодо проведення
II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії
в 2016-2017 навчальному році*

Відповідно до Положення «Про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності» (Наказ МОНмолоді та спорту України від 26.03.2012 № 360 «Зміни до Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності») у районному/міському етапі Всеукраїнської олімпіади з хімії беруть участь учні 7-11 класів.

Олімпіадне завдання складається з двох частин: тести та завдання з відкритою відповіддю. Перша частина містить три види тестів: з однією правильною відповіддю, на встановлення відповідності та на встановлення послідовності. За обсягом, завдання для учнів 7-11 класів займають дві-три сторінки формату А-4.

Тести і завдання з відкритою відповіддю виконуються на окремих проштампованих пронумерованих подвійних аркушах, які після завершення роботи учнем, укладаються черговим учителем до титульної сторінки.

Обов'язки членів оргкомітету:

- Попередньо підготувати папір та поставити на ньому штамп навчального закладу, у якому проводиться олімпіада.
- Передбачити можливість роздрукування завдань на кожного учня з паралелі.
- Повідомити учнів, що вони при собі повинні мати ручку, олівець, лінійку, гумку, не програмований калькулятор.
- Підготувати на кожного учня: Періодичну систему хімічних елементів, таблицю розчинності кислот, солей, основ, ряд активності металів. Таблиці не повинні містити іншої інформації: формул, визначень, законів тощо.
- Перед початком олімпіади ознайомити учнів з Інструкцією до виконання роботи.

Інструкція учасника олімпіади щодо виконання роботи

- Перед початком олімпіади відключити мобільний телефон і залишити їх у супроводжуючого або представника робочої групи.
- При виконанні завдань дозволяється користуватися лише предметами, які видали організатори олімпіади. А саме: зошитом, Періодичною системою елементів, таблицею розчинності речовин, рядом активності металів.

- Дозволяється користуватися власними олівцями, ручками, лінійками, не програмованими калькуляторами.
- Користуватися шпаргалками, мобільними телефонами, додатковими довідковими матеріалами, консультуватися з будь-якими особами, окрім голови журі або експерта-консультанта ЗАБОРОНЕНО.
- З питаннями щодо правильного розуміння змісту завдань звертайтеся до голови журі, якого до класу запросить черговий.
- На розв'язання завдань відводиться 3 години. Час початку та закінчення туру вказується на дошці.
- Сторінки робочого зошита, окрім титульної сторінки, пронумеруйте вгорі на полях. Кожну задачу починайте розв'язувати з нової сторінки.
- Повно та аргументовано відповідайте на питання, поставлені в умові задачі. Твердження, що не стосуються поставлених в задачі питань, – не оцінюються. Правильна відповідь, не підкріплена логічними аргументами чи розрахунками, оцінюється лише мінімальною кількістю балів.
- При нестачі паперу звертайтеся до чергового в класі.
- Викладати хід розв'язання задач Ви можете зручною для себе мовою. Граматичні помилки не впливають на оцінку роботи.

Обов'язки голови журі

– Проводить інструктаж з робочою групою вчителів, які беруть участь у проведенні олімпіади, та членами журі.

Питання для обговорення: доброзичливе ставлення до дітей, наявність в закладі медперсоналу, дотримання конфіденційності, об'єктивності та однакового ставлення до всіх учасників олімпіади; оформлення титульної сторінки та кожного завдання в роботі учня; час проведення олімпіади; початок роботи членів журі тощо.

– Обговорює з членами журі розв'язок завдань, план їх перевірки, розбаловку за кожну дію в межах задачі та наступні особливості: при перевірці робіт враховувати, що окремі завдання можуть мати декілька правильних відповідей; раціональний спосіб розв'язку задачі оцінювати більш високим балом; граматичні помилки не впливають на оцінку роботи.

– Рекомендує членам журі розподілити задачі між собою і перевіряти в кожній роботі тільки ці задачі, оскільки у такому випадку дотримується єдиний підхід до оцінювання однієї й тієї ж задачі в усіх учнів.

– Після закінчення виконання завдань, особисто збирає та шифрує роботи учасників. І лише після цього віддає їх на перевірку членам журі.

– Визначає кількість переможців відповідно до кількості учасників олімпіади. Розраховує кількість I-х, II-х і III-х місць по кожній паралелі (відповідно до Положення про Всеукраїнські олімпіади) та доводить цифри до членів журі.

– Після перевірки робіт членами журі, відбирає в кожній паралелі роботи, що претендують на місця переможців, і ретельно перевіряє: наявність балів за кожне завдання, підписи усіх членів журі, правильність підрахунків. Ставить власний підпис.

*Критерії оцінювання завдань II етапу Всеукраїнської учнівської
Олімпіади з хімії в 2016-2017 навчальному році*

Максимальна кількість балів за олімпіадне завдання для кожного класу становить 60 балів, з них: тести оцінюються від 8 до 10 балів (в залежності від класу), а завдання з відкритою відповіддю від 52 до 50 балів. Максимальна кількість балів за кожне правильно виконане завдання зазначено в тексті олімпіадних завдань. Розбаловку за кожну дію в межах задачі члени журі роблять самостійно.

*Завдання та методичні рекомендації щодо підготовки школярів до II етапу
Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії в 2016-2017 навчальному році*

Питання до II етапу олімпіади охоплюють матеріал з різних розділів курсу хімії відповідно до програми для загальноосвітніх навчальних закладів за попередні роки навчання та з тем, які учні повинні опанувати в I семестрі поточного навчального року, а саме:

Клас	Тема	Типи задач
7	– Початкові хімічні поняття.	1. Обчислення відносної молекулярної маси речовини за її хімічною формулою. 2. Обчислення масової частки елемента в складній речовині (речовини в суміші). 3. Складання хімічної формули за масовою часткою елементів у сполуці.
8	Тема 7 класу, а також: – Прості та складні речовини на прикладі кисню та води (II семестр 7-го класу). – Періодичний закон і періодична система хімічних елементів. Будова атома. – Хімічний зв'язок і будова речовини. – Кількість речовини. Розрахунки за хімічними формулами. – Основні класи неорганічних сполук.	4. Обчислення масової частки і маси розчиненої речовини в розчині. 5. Знаходження хімічного елемента за положенням у періодичній системі. 6. Обчислення числа частинок (атомів, молекул, йонів) у певній кількості речовини, масі, об'ємі. 7. Обчислення за хімічною формулою маси даної кількості речовини і кількості речовини за відомою масою. 8. Обчислення об'єму певної маси або кількості речовини відомого газу за нормальних умов. 9. Обчислення з використанням відносної густини газів. 10. Розрахунки за хімічними рівняннями маси, об'єму, кількості речовини реагентів та продуктів реакцій.
9	Теми 7-8 класів, а також: – Розчини. – Хімічні реакції.	11. Швидкість хімічних реакцій. Хімічна рівновага. 12. Розрахунки за термохімічними рівняннями реакцій. 13. Визначення елемента на основі розрахунків за хімічним рівнянням реакцій.
10	Теми 7-9 класів, а також: – Найважливіші органічні сполуки (II семестр 9 класу). – Неметалічні елементи та їхні сполуки.	14. Обчислення маси, об'єму, кількості речовини за відомими даними про вихідні речовини, одна з яких узята з надлишком. 15. Обчислення виходу продукту реакції від теоретичного.

	– Металічні елементи та їхні сполуки (до лужних елементів включно).	16. Обчислення за хімічними рівняннями маси одного з добутих продуктів за масою вихідної речовини, що містить певну частку домішок. 17. Обчислення об'ємних відношень газів за хімічними рівняннями.
11	Теми 7-10 класів, а також: – Металічні елементи та їхні сполуки (II семестр 10 класу). – Органічні сполуки (карбонові кислоти включно).	18. Виведення молекулярної формули органічної сполуки (за масовою часткою елементів, відносною густиною за воднем або повітрям).

Література для підготовки до олімпіади:

Підручники і навчальні посібники

1. Ахметов Н.С. Неорганическая химия. – 7-е изд. – М. : Высшая школа, 2009 (або попередні видання).
2. Боечко Ф.Ф. та ін. Органічна хімія: Проб. підр. для 10-11 класів (шкіл) хімічних профілів та класів (шкіл) з поглибленим вивченням предмета / Ф.Ф. Боечко, В.М. Найдан, А.К. Грабовий. – К. : Вища шк., 2001. – 398 с.
3. Буринська Н.М., Депутат В.М., Сударева Г.Ф., Чайченко Н.Н. Хімія: Підручник для 10 класу загальноосвітнього навчального закладу (профільний рівень) – К. : Педагогічна думка, 2010. – 352 с.
4. Величко Л.П. Органічна хімія.: підруч. для 10-11 кл. хім. профілю та з поглибленим вивченням хімії загальноосвітніх навчальних закладів. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 336 с.
5. Величко Л.П., Буринська Н.М. Хімія: підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів: профільний рівень. К. : Школяр, 2013. – 384 с.
6. Глинка Н.Л. Общая химия. – М. : Химия, 1965. – 658 с.
7. Еремін В.В., Кузьменко Н.Е., Луїнін В.В., Дроздов А.А., Теренін В.И. Химия. 10 класс (профильный уровень). – М. : Дрофа, 2008.
8. Кузьменко Н.Е., Еремін В.В., Попков В.А. Начала химии. Современный курс для поступающих в вузы: В 2-х т. – 14-е изд. – М. : Экзамен, 2008 (або попередні видання).
9. Кузьменко Н.Е., Еремін В.В. Химия. 8–11 классы. Пособие для средней школы. – М.: Экзамен, 2002.
10. Лидин Р.А., Молочко В.А., Андреева Л.Л. Химические свойства неорганических веществ. – М. : Химия, 2000.
11. Некрасов Б.В. Основы общей химии: В 2-х т. – 3-е изд. – М. : Химия, 1973.
12. Попель П.П. Складання рівнянь хімічних реакцій. – К. : Рута, 2000.
13. Реми Г. Курс неорганической химии: В 2-х т. – М. : Мир, 1972.
14. Турова Н.Я. Таблицы-схемы по неорганической химии: Учебно-справочное издание. – М. : МЦНМО, 2009.
15. Турова Н.Я. Неорганическая химия в таблицах. – М., 1997.
16. Шрайвер Д., Эткінс П. Неорганическая химия: В 2-х т. – М. : Мир, 2009.
17. Холин Ю.В., Слета Л.А. Репетитор по химии. – Х. : Фолио, 1998.
18. Хомченко Г.П. Посібник з хімії для вступників до вузів. – К. : Ваклер, 1999. – 480 с.

19. Хомченко И.Г. Общая химия. – М. : Новая Волна, 1999. – 463 с.

Збірники задач

1. Березан О.В. Збірник задач з хімії: Для учнів середніх загальноосвітніх начальних закладів – Тернопіль : Підручники та посібники, 2003. – 319 с.
2. Березан О. Енциклопедія хімічних задач. – Тернопіль : Підручники та посібники, 2001. – 302 с.
3. Березан О. Збірник ускладнених задач з хімії. – Тернопіль : Підручники та посібники, 2004. – 144 с.
4. Гладюк М.М. Розрахункові задачі з хімії. – Тернопіль : Мандрівець, 2006. – 92 с.
5. Кукса С.П. 600 задач з хімії: Розв'язки. Алгоритми. Самоконтроль. – Тернопіль : Мандрівець, 1998. – 143 с.
6. Олимпиады по химии. Сборник задач / И.И. Кочерга, Ю.В. Холин, Л.А. Слета, О.А. Жикол, В.Д. Орлов и С.А. Комыхов. – Х. : Ранок, 2002.
7. Олімпіади з хімії. Збірник задач всеукраїнських, обласних, районних олімпіад з розв'язаннями, вказівками, відповідями / І.І. Кочерга, Ю.В. Холін, Л.О. Слета та ін. – Х. : Ранок, Веста, 2004.
8. Свитанько И.В. Нестандартные задачи по химии. – М. : МИРОС, 1995.
9. Сорокин В.В., Загорский В.В., Свитанько И.В. Задачи химических олимпиад. Принципы и алгоритмы решений. – М. : Изд-во МГУ, 1989.
10. Слета Л.А., Холин Ю.В. 2002 задачи по химии. – 2-е изд. – Ростов-на-Дону, Феникс, 2006 (або 1-ше вид. – Х. : Фолио, 2003).
11. Слета Л.О., Чорний А.В., Холін Ю.В. 1001 задача з хімії з відповідями, вказівками, розв'язками. – Х. : Ранок, 2000.
12. Слета Л.А., Черный А.В., Холин Ю.В. 1001 задача по химии с ответами, указаниями, решениями. – М. : Илекса, 2004.
13. Хвалюк В.Н., Головки Ю.С., Кананович Д.Г. Олимпиады школьников по химии: теоретические задания с решениями : В 2-х ч. – Минск : Нар. асвета, 2007–2008.
14. Хомченко И.Г. Збірник задач і вправ з хімії. – К. : Вища школа, 1992.
15. Хомченко И.Г. Общая химия. Сборник задач и упражнений. – М. : Новая волна, 2007 (або попередні видання).
16. Ярошенко О.Г. Збірник задач і вправ з хімії. – К. : Станіца, 1996. – 144 с.